

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Loviisa Honkola

Varhaiskasvatuksen opettajien suunnittelu-aika

Toimivat mallit käytäntöön

Opinnäytetyö

Kevät 2024

Sosiaali- ja terveysala ylempi AMK, Kehittäminen ja johtaminen

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Tutkinto-ohjelma: Sosiaali- ja terveysala ylempi AMK

Suuntautumisvaihtoehto: Kehittäminen ja johtaminen

Tekijä: Loviisa Honkola

Työn nimi alaotsikoineen: Varhaiskasvatuksen opettajien suunnittelu-aika:

Toimivat mallit käytäntöön

Ohjaaja: Seija Ollilla

Vuosi: 2024

Sivumäärä: 47

Liitteiden lukumäärä: 2

Lapsella on oikeus suunnitelmalliseen ja tavoitteelliseen hoitoon, kasvatukseen ja opetukseen. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan oppimiskokemuksia huomioiden lapsen ikä ja kehitystaso. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen (sak-aikaan) varhaiskasvatuksen opettajille on varattu erillistä työaika. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys keskittyy varhaiskasvatuksen taustoihin, tavoitteisiin ja vastuisiin sekä sak-ajan määritelmään ja tarkoitukseen. Tutkimuksessa selvitettiin varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia sak-ajasta sekä kartoitettiin toimivia malleja, jotka voisivat helpottaa arkea sak-ajan käytössä. Lisäksi selvitettiin kehittämisideoita ja toiveita sak-ajan toteutumisen ja kehittämisen suhteen.

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena ja aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Tutkimukseen osallistui viisi varhaiskasvatuksen opettajaa eri puolelta Suomea. Tutkittava aineisto analysoitiin sisällönanalyysiä hyödyntäen.

Haastateltavat pitivät sak-aikaa arvokkaana, mutta sen toteutumisessa oli eroja. Toisaalla sak-aika toteutui moitteettomasti, kun taas joissain paikoissa käyttöön ja toteutumiseen liittyi haasteita. Toteutuminen onnistui parhaiten työvuoron alussa tai lopussa, tai kokonaan työajan ulkopuolella. Opettajat kannattivat varahenkilön käyttöä sak-ajan toteutumisen turvaamisessa ja toivoivat sak-ajan sijoittumisen huomioitavan paremmin työvuorosuunnittelussa, mahdollisesti jopa niin, että suunnitelman sak-ajan käytöstä voisi tehdä itse. Haastatteluissa nousi esiin työnantajan arvostus ja tuen merkitys sak-ajan toteutumisessa. Varhaiskasvatuksen opettajat toivoivat sak-ajan toteutumisen seuranta, jotta sak-ajan toteutumattomuuteen ja sen vaikutuksiin puututtaisiin herkemmin.

¹ Asiasanat: varhaiskasvatus, opettajien sak-aika, laadullinen tutkimus

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Degree programme: Master's Degree

Specialisation: Development and Management of Social Work and Health Care

Author/s: Loviisa Honkola

Title of thesis: The planning time of early childhood education teachers:

Working models for practice

Supervisor(s): Seija Ollila

Year: 2024

Number of pages: 47

Number of appendices: 2

A child has the right to planned and goal-directed care, upbringing, and education. In early childhood education, children are offered learning experiences, considering the child's age and level of development. For the planning, evaluation, and development (PED) of early childhood education pedagogical activities (during the ped-period), early childhood education teachers have been allocated separate working time. The theoretical framework of the thesis mainly focuses on the backgrounds, goals, and responsibilities, as well as the definition and purpose of ped-time. The aim of the study was to find out the experiences of early childhood education teachers regarding the ped-time.

The study mapped working models that could facilitate everyday life in the use of ped-time. In addition, development ideas and wishes regarding the realization and development of the ped-time were clarified.

The study was carried out as a qualitative study and thematic interview was used as the data collection method. Five early childhood education teachers from different parts of Finland participated in the study and the research material was analyzed using content analysis.

According to the study, the challengers considered the ped-time valuable, but there were differences in its implementation. In some places, the ped-time runs flawlessly, while in others there are challenges associated with its use and implementation. Implementation was best done at the beginning or end of the work shift, or completely outside of working hours. The teachers supported the use of a substitute person to ensure the realization of the ped-time and hoped that the placement of the ped-time would be better considered in the work shift planning, possibly even so that the plan for the use of the ped-time could be made themselves. In the interviews, the employer's appreciation and the importance of support in the implementation of the ped-period were expressed. The early childhood education teachers hoped for monitoring of the implementation of the ped-period, so that the non-implementation of the ped-period and its effects would be dealt with more sensitively.

¹ Keywords: early childhood education, teacher's PAD-time, qualitative research

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä	1
Thesis abstract	2
SISÄLTÖ	3
Kuvio- ja taulukkoluetelo	5
Käytetyt termit ja lyhenteet.....	6
1 JOHDANTO	7
2 VARHAISKASVATUSTYÖN TAUSTAT JA TAVOITTEET	10
2.1 Lastentarhatoiminnan aatteesta varhaiskasvatukseen	10
2.2 Varhaiskasvatuksen työntekijöiden kelpoisuusvaatimukset	11
2.3 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet kansallisena normina	12
2.4 Varhaiskasvatussuunnitelman osaamisen kokonaisuus.....	13
3 VARHAISKASVATUKSEN SUUNNITTELUAJAN SUUNTAVIIVAT	17
3.1 Varhaiskasvatuksen sak-aika	17
3.2 Varhaiskasvatuksen opettajan työtehtävien jakautuminen	19
4 KEHITTÄMISTYÖN MENETELMÄT JA TOTEUTTAMINEN.....	22
4.1 Kehittämistyön lähtökohdat ja tutkimuskysymykset.....	22
4.2 Tutkimusmenetelmät	22
4.3 Tutkimusaineistoin kerääminen	24
4.4 Eettisyys ja luotettavuus	25
5 KEHITTÄMISTYÖN TULOKSET	27
5.1 Sak-ajan merkitys ja toteutuminen varhaiskasvatuksen opettajien kokemana	27
5.2 Sak-aika käytännössä	28
5.3 Sak-ajan kehittämisideat tulevaisuudessa.....	31
5.4 Tutkimuksen nelikenttäanalyysi.....	33
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	37
6.1 Johtopäätökset.....	37
6.2 Pohdinta	38
LÄHTEET	41

LIITTEET 46

Kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1. Laaja-alaisen osaamisen osa-alueet.....	15
Kuvio 2. Varhaiskasvatuksen opettajan sak-aika ja muut työtehtävät.....	19
Taulukko 1. Varhaiskasvatuksen opettajien näkemykset sak-ajan toteutumisesta	35

Käytetyt termit ja lyhenteet

EOPS	Esiopetussuunnitelma
KVTES	Kunnallinen virka- ja työehtosopimus
OVTES	Kunta-alan opetushenkilöstön virka- ja työehtosopimus
SAK-AIKA	Määrittöy sanoista suunnittelu, arviointi ja kehittäminen. Sak-aika on tarkoitettu varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toiminnan suunnitteluun, arvioimiseen ja kehittämiseen sekä varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelmien laatimiseen
VASU	Varhaiskasvatussuunnitelma

1 JOHDANTO

Varhaislapsuutta pidetään merkittävänä elämänvaiheena, jonka aikana luodaan pohjaa keskeisille elinikäisen oppimisen valmiuksille ja kehityksellisille muutoksille (Leskisenoja, 2019, s. 29). Laadukkaan varhaiskasvatuksen vaikutukset ulottuvat pitkälle ihmiselämään ja tästä voidaan ajatella olevan myös yhteiskunnallista hyötyä sen ennaltaehkäisevän vaikutuksen vuoksi. Varhaiskasvatus elää muutoksessa, palvelujen kehittämistä eri tasoilla tapahtuu koko ajan ja jatkuvasta muutoksesta on tullut arkipäivää (Eerola-Pennanen ym., 2017, s. 9–10). Kehitys ei pysähdy, vaan muutosnopeus vaikuttaa vaan kasvavan. Samalla varhaiskasvatuksen arvostus on kuitenkin lisääntynyt merkittävästi (Leskisenoja, 2019, s. 31). Tätä kuvastaa muun muassa se, että varhaiskasvatuksen kehityskaari vanhempien työssäkäynnin mahdollistavasta päivähoidosta on kehittynyt lapsen hyvinvointia ja kasvua edistäväksi tavoitteelliseksi ja pedagogiseksi toiminnaksi, jonka keskiössä on lapsi.

Lapsen oikeus suunnitelmalliseen ja tavoitteelliseen hoitoon, kasvatukseen ja opetukseen pohjautuu varhaiskasvatukseen lakiin (Sandberg, 2023, s. 26–27). Lain tavoitteita konkretisoidaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteilla, jotka luovat kehyksen varhaiskasvatuksen pedagogiikalle ja käytännöille. Varhaiskasvatussuunnitelmassa on määriteltä, että varhaiskasvatuksen opettaja on kokonaisvaltaisessa vastuussa lapsiryhmän toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa lisäksi lasten henkilökohtaisten varhaiskasvatussuunnitelmien (vasu) laatimisesta (KT:n ohje OVTES 2022). Varhaiskasvatuksessa opettajilla on määritetty viikoittainen suunnittelu-, arviointi- ja kehittämis aika (sak-aika) lapsiryhmän ulkopuolella käytettäväksi näiden tehtävien täyttämiseen.

Lapsikohtainen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ensimmäisen kerran, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksen ja sitä päivitetään ja arvioidaan vähintään vuosittain (Heinonen ym., 2016, s. 83–86). Suunnitelmaan kirjataan kehityksen ja oppimisen tavoitteita sekä toimia niiden toteuttamiseksi. Lisäksi kirjataan mm. tuen tarve, tukitoimet ja toimenpiteet näiden toteuttamiseksi. Lasta ja huoltajia osallistetaan suunnitelman

kirjaamisessa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on keskeinen työväline henkilöstölle ryhmän kehityksen ja oppisen toimenpiteiden suunnittelussa, sillä lasten henkilökohtaisista varhaiskasvatussuunnitelmista kootaan keskeiset toimenpiteet koko ryhmän toiminnan suunnittelulle. Tätä toiminnan suunnittelua ja kehittämistä tehdään sille tarkoitetulla sak-ajalla (Opetusalan ammattijärjestö (OAJ), 30.8.2019). Sak-aika on määritelty varhaiskasvatuksen opettajan ammattiin liittyväksi lainsäädäntöön kirjatuksi velvoitteeksi.

Varhaiskasvatuksen arvioinnin velvoite lisättiin Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin vuonna 2016 (Heinonen ym., 2016, s. 87). Arvioinnin merkityksen korostamisella halutaan turvata varhaiskasvatuksen keskeisten tavoitteiden toteuttaminen, tukea kehittämistä sekä edistää lapsen hyvinvointia, oppimista ja osaamisen kehittämistä. Arviointi pohjautuu kansallisella tasolla monitasoiseen prosessiin. Käytännön tasolla arviointityö näkyy varhaiskasvatusyksiköissä varhaiskasvatussuunnitelmien arviointina ja seurantana, säännöllisesti tehtävänä itsearviointina sekä yhdessä lasten ja huoltajien kanssa käytävinä arviointeina (Salminen & Poikonen. 2017, s. 66–67). Arviointi toimii toiminnan suunnittelun ja kehittämisen pohjana.

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia suunnittelu-, arviointi- ja kehittämistyöajan eli sak-ajan toteutumisesta eri varhaiskasvatusyksiköissä. Tutkimuksessa kartoitettiin toimivia malleja ja ratkaisuja, jotka voisivat helpottaa varhaiskasvatuksen opettajien työtä ja arkea sak-ajan käytössä. Lisäksi tutkimuksessa selvitettiin, millaisia kehittämisideoita ja -toiveita varhaiskasvatuksen opettajilla on sak-ajan toteutumisen ja kehittämisen suhteen. Tutkimuksen keskeisiksi tutkimuskysymyksiksi muodostuivat seuraavat:

1. Miten varhaiskasvatuksen opettajien suunnittelu-aika toteutuu?
2. Millaisia hyviä käytäntöjä löytyy suunnitteluajan toteuttamiseksi?
3. Millaisia toiveita tai neuvoja opettajilla on suunnitteluajan toteutumiseen?

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena, ja aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Tutkimus toteutettiin sisältöanalyysiä käyttäen. Tutkimukseen osallistui viisi julkisen puolen varhaiskasvatuksessa työskentelevää varhaiskasvatuksen

opettajaa eri puolelta Suomea. Haastateltavat valittiin sattumanvaraisesti, pyrkien siihen, että haastateltavat olivat eri maakuntien alueelta. Yhteistyötahona opinnäytetyössä toimi kunnallinen varhaiskasvatuspalveluita tarjoava päiväkoti.

2 VARHAISKASVATUSTYÖN TAUSTAT JA TAVOITTEET

2.1 Lastentarhatoiminnan aatteesta varhaiskasvatuslakiin

Varhaiskasvatus on kokenut muutoksia vuosikymmenten aikana, saaden samalla merkittävän aseman elinikäisen oppimisen polulla (Eerola-Pennanen ym., 2017, s. 21). Varhaiskasvatuksen painopisteet ja käsitteen sisältö ovat muuttuneet ajan myötä. Varhaiskasvatuksen ja päiväkotitoiminnan uranuurtajana pidetään saksalaista Friedrich Fröbeliä (1782–1852), joka loi koulua edeltävän lasten yhteisön ja yhteisökasvatuksen muodon (Järvinen ym., 2009, s. 84–87). Kodin rinnalle lasten kasvatuksessa nostettiin julkinen instituutio. Lastentarha-aate rantautui Suomeen 1800-luvun lopulla saaden vaikutteita fröbeliläisestä traditiosta. Suomessa lastentarhatoiminta alkoi vuonna 1888 ensimmäinen kansanlastentarhan myötä. Lastentarha perustettiin lähinnä köyhien kotien lasten kasvatusta ja hoitoa tukemaan. Päiväkotilain nojalla vuonna 1973 perustettiin päiväkotia ja toiminta muuttui kokopäiväiseksi hoidoksi. Vallalla oli lapsikeskeisyys ja -pedagogiikka, joka sittemmin on muuttunut 2000-luvun nykyiseen suunnitelmalliseen ja perhe-lähtöiseen varhaiskasvatukseen.

Varhaiskasvatus käsitteenä sai vahvemman merkityksen, kun vuonna 2015 laki lasten päivähoidosta (36/1973) muuttui varhaiskasvatuslaiksi (540/2018) (Eerola-Pennanen ym., 2017, s. 21). Lailla säädellään lasten oikeutta oppimiseen ja tunnustetaan lasten osallisuus yhteiskunnallisena toimijana. Uudistuksen myötä kunnissa alettiin tarjota päivähoidon sijaan varhaiskasvatuspalveluita. Varhaiskasvatus kuuluu nykyisin opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalaan ja muodostaa osan kasvatus- ja koulutuspalveluista. Varhaiskasvatuslakia täydentää valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018).

Varhaiskasvatuslaki (540/2018, 1 luku 3 §) asettaa tavoitteet varhaiskasvatustoiminnalle. Lailla annetaan lapselle oikeus varhaiskasvatukseen sekä säädetään varhaiskasvatuksen järjestämisestä ja tuottamisesta. Keskeisimpiä tavoitteita ovat mm. lapsen kasvun, kehittymisen ja osaamisen edellytysten kehittäminen turvallisessa varhaiskasvatusympäristössä yhteistyössä varhaiskasvatuksen ja kodin kanssa. Varhaiskasvatuksen tulee olla suunnitelmallista, tavoitteellista ja erityisesti pedagogiikkaan painottuvaa (Varhaiskasvatuslaki

540/2018, 1 luku 2 §). Päämääränä on luoda jatkumoa esi- ja perusopetukseen (Opetushallitus (OPH), 2022, s. 14). Varhaiskasvatuksella on merkitystä lasten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi sekä syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Lasten osallisuus ja aktiivinen toimijuus yhteiskunnassa vahvistuvat varhaiskasvatuksessa saatujen tietojen ja taitojen kautta. Varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä antaa heille mahdollisuuden osallistua työelämään tai opiskeluun.

Varhaiskasvatuslaki uudistettiin vuonna 2018, jonka myötä varhaiskasvatuspalveluja pyrittiin parantamaan aiempaan verrattuna, samalla nostaten henkilöstön koulutuksen tasoa (Opetusalan ammattijärjestö OAJ, 2019, s. 2). Uudistuksen keskeisemmäksi tavoitteeksi on asetettu varhaiskasvatuksen laadun nostaminen sekä pedagogiikan vahvistaminen (Alila, 2022, s. 15). Varhaiskasvatuslakiin on tehty muutoksia vielä vuoden 2018 jälkeenkin. Vuonna 2022 voimaan astunut lisäys lapsen oikeudesta tukeen varhaiskasvatuksessa on suunniteltu parantamaan lapsen oikeutta saada tarvittavaa tukea varhaiskasvatusympäristössä.

2.2 Varhaiskasvatuksen työntekijöiden kelpoisuusvaatimukset

Päiväkodin henkilöstö koostuu eritaustaisista varhaiskasvatuksen ammattilaisista, joihin kuuluu varhaiskasvatuksen erityisopettajia, varhaiskasvatuksen opettajia, varhaiskasvatuksen lastenhoitajia sekä ryhmäavustajia (Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM), 2018). Työntekijävahvuus vaihtelee lapsiryhmän lukumäärän ja tuen tarpeen mukaan. Toimintaa johtaa päiväkodin johtaja. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa korostetaan, että moniammatillinen henkilöstö eri ammattirooleissaan on korkealaatuisen varhaiskasvatuksen keskeinen voimavara (OPH, 2022). Vaikka varhaiskasvatustyö pohjautuu pääosin tiimityöhön, kullakin ammattiryhmällä on oma erityinen vastuualueensa varhaiskasvatuksen arjessa (Ahonen 2023, 135).

Viime vuosina varhaiskasvatusta on kehitetty merkittävästi ja sen laatu on nostettu keskeiseksi tarkastelun kohteeksi (Kangas ym. 2022, s. 72.). Varhaiskasvatuksen kokonaisvaltaisen laadun parantamiseksi on toteutettu isoja lainsäädännöllisiä uudistuksia. Nämä uudistukset ovat keskittyneet mm. varhaiskasvatuksen henkilöstörakenteen muutoksiin ja kelpoisuusvaatimusten määrittämiseen. Tutkimuksen (Jalongo, M. ym. 2004 s. 147)

mukaan laadukkaana varhaiskasvatuksen toteuttaminen pitää sisällään niin varhaislapsuuden ja lapsuuden kehityskaaren ymmärtämisen, opetusmenetelmien hallinnan ja ihmissuhdetaitojen osaamisen sekä taidot lasten havainnoinnista aina teknologian käyttöön saakka. Karilan ja Lipposen (2013, s. 23) mukaan varhaiskasvatukselle asetetut vaatimukset ovat muuttuneet ajan saatossa, jonka vuoksi näihin tavoitteisiin vastatakseen, myös alan ammattitaitovaatimusta on nostettu.

Varhaiskasvatuslaissa (540/2018, luku 7, 37 §) säädetään varhaiskasvatuksen tehtävämikkejä, jotka luovat perustan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksille sekä määrittellään päiväkodin henkilöstörakenne. Kasvatus-, opetus- ja hoitotehtävissä toimivasta henkilöstöstä vähintään kahdella kolmasosalla tulee olla varhaiskasvatuksen opettajan tai sosionomin kelpoisuus, joista vähintään puolella on oltava varhaiskasvatuksen opettajan kelpoisuus. Muilla tulee olla vähintään varhaiskasvatuksen lastenhoitajan kelpoisuus. Varhaiskasvatuksen opettajan kelpoisuusvaatimuksena pidetään varhaiskasvatuslain mukaan vähintään kasvatustieteen kandidaatin tutkintoa sekä varhaiskasvatuksen tehtäviin ammatillisia valmiuksia antavia opintoja (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, luku 6, 26). Varhaiskasvatuksen sosionomin kelpoisuusvaatimuksena on vähintään sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto sekä varhaiskasvatukseen ja sosiaalipedagogiikkaan suuntautuneet vähintään 60 opintopisteen laajuiset opinnot (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, luku 6, 27 §). Varhaiskasvatuksen lastenhoitajan kelpoisuusvaatimuksena pidetään kasvatus- ja ohjausalan perustutkintoa, sosiaali- ja terveysalan perustutkintoa tai muuta vastaavaa soveltuvaa tutkintoa, joihin sisältyy tai joita on täydennetty riittävän laajoilla lasten hoidon, kasvatuksen ja opetuksen tutkinnon osilla (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, luku 6, 28 §).

2.3 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet kansallisena normina

Varhaiskasvatuslaissa (540/2018, 5 luku 21 §) Opetushallitukselle on annettu oikeus määrätä varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, joiden tarkoituksena on turvata varhaiskasvatuksen yhdenmukainen toteuttaminen koko maassa, toteuttaa lain asettamia tavoitteita sekä ohjata laadun kehittämistä varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatussuunnitelma muodostaa monitasoisen ja kattavan kehyksen varhaiskasvatuksen toiminnalle (OPH, 2022). Varhaiskasvatussuunnitelmia laaditaan eri tasoilla, jokainen omalta osaltaan vaikuttaen varhaiskasvatuksen laatuun sekä tasa-arvoiseen toteutumiseen. Varhaiskasvatuksen

perusteet ohjaavat paikallisten varhaiskasvatussuunnitelmien laadintaa. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman tarkoituksena on velvoittaa varhaiskasvatuksen henkilökunta toimimaan yhdenmukaisten arvojen ja tavoitteiden mukaisesti. Suunnitelma on velvoittava, ja sitä tulee arvioida ja kehittää.

Varhaiskasvatuksessa jokaiselle lapselle laaditaan oma henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma (vasu) (Varhaiskasvatustalaki 540/2018, luku 5, 23 §). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on laadittava lapsen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatussuunnitelmaan on kirjattava tavoitteet, jotka liittyvät lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukemiseen sekä toimenpiteet näiden saavuttamiseksi. Varhaiskasvatussuunnitelmaan tulee sisällyttää tieto lapsen mahdollisesti tarvitsemasta erityistuesta, tukitoimenpiteistä ja niiden toteuttamisesta sekä erityistuen vaikuttavuuden arvioinnista. Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhteistyössä varhaiskasvatuksen henkilöstön ja lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa. Päiväkodissa suunnitelman laatimisesta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja. Lapsen oma mielipide otetaan huomioon suunnitelmaa laadittaessa. Tarvittaessa mukana voivat tulla myös muut viranomaiset, asiantuntijat ja muut tahot, jotka jollain tavalla tukevat lapsen kehitystä ja oppimista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista ja sen tarkoituksenmukaisuutta on arvioitava säännöllisesti, suunnitelma tulee tarkistaa vähintään kerran vuodessa, mutta tarvittaessa tarkistuksia ja päivityksiä tehdään useammin lapsen tarpeiden niin vaatiessa.

2.4 Varhaiskasvatussuunnitelman osaamisen kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on kirjattu viisi laaja-alaisen osaamisen aluetta (kuvio 1), joita varhaiskasvatuksessa toteutetaan päivittäin (Otava oppimisen palvelut, 2021). Laaja-alainen osaaminen koostuu seuraavista teemoista: ajattelu ja oppiminen, kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu, itsestä huolehtiminen ja arjen taidot, monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen sekä osallistuminen ja vaikuttaminen (Sandberg, 2023, s. 18). Osa-alueiden huomioiminen varhaiskasvatuksessa on tärkeää, sillä ne ovat avainasemassa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun ja oppimisen kannalta.

Kuvio 1. Laaja-alaisen oppimisen osa-alueet (Otavan oppimisen palvelut, 2021).

Varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjatut tavoitteet ja sisällöt muodostavat laaja-alaisen osaamisen kokonaisuuden (Salminen & Poikonen, 2017, s. 65). Näitä on tarkoituksenmukaista toteuttaa arjessa soveltaen niitä lasten mielenkiinnon ja osaamisen mukaisesti. Osa-alueet muodostuvat seuraavista teemoista:

1. Ajattelu ja oppiminen

Varhaiskasvatus toimii hyvänä pohjana lapsen ajattelun ja oppimisen taitojen kehittymiselle sekä mahdollistaa taidot elinikäiselle oppimiselle (OPH, 2023, s. 7–8). Varhaiskasvatuksen tulee kannustaa lasta luovaan sekä kriittiseen ajatteluun että tarjota monipuolisia kokemuksia ja tilanteita, joissa lapsi saa ihmetellä, kysyä, kyseenalaistaa, oivaltaa ja nauttia kokemastaan oppimisesta. Leikkien tarkoituksena on tarjota lapselle sekä mielikuvituksen että luovuuden käyttöä. Varhaiskasvatus tukee lapsen taitoja jäsentää ympäristöä, rohkaista uteliaisuuteen, sinnikkyYTEEN sekä erilaisten ratkaisujen löytämiseen.

Säännöllinen ja riittävä fyysinen aktiivisuus päivittäin tukee ja vahvistaa lapsen ajattelua ja oppimista. Pedagoginen dokumentointi toiminnasta sekä yhteiset pohdinnat lapsen oppimisesta auttavat lasta tunnistamaan omia vahvuuksiaan.

2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat yhä monimuotoisemmassa maailmassa, joka on täynnä erilaisia kulttuureja, kieliä ja uskontoja, jolloin kulttuurillisen osaamisen merkitys yhdessä sosiaalisten- ja vuorovaikutustaitojen kanssa korostuu (Helenius & Lummelahti, 2018, s. 25).

Osaamisella tarkoitetaan tässä yhteydessä myös kykyä kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää erilaisia näkökulmia sekä taitoja tarkastella ja reflektoida omia arvoja ja asenteita.

3. Itsensä huolehtiminen ja arjen taidot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on vahvistaa lapsen itsenäisyyttä, terveys- ja turvallisuustaitoja sekä ohjata lasta kestävien elämäntapojen valintoihin (Helenius & Lummelahti, 2018, s. 27). Tämä toteutuu tukemalla lapsen hyvinvointia, opastamalla lasta pyytämään apua tarvittaessa, harjoittelemalla ja käsittelemällä hyvinvointiin liittyviä päivittäisiä toimintoja, kuten lepoa, ravintoa ja liikuntaa sekä turvallista kulkemista luonnossa ja liikenteessä. Lisäksi opetellaan tunteiden ilmaisua, itsesäätelytaitoja sekä oman että toisen kehon kunnioittamista.

4. Monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Varhaiskasvatuksen rooli monilukutaidon ja tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen edistämässä on merkittävä (Helenius & Lummelahti, 2018, s. 28–32). Edellä mainittujen taitojen kehittyminen on olennaista lapsen päivittäisessä elämässä, vuorovaikutussuhteissa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaidolla tarkoitetaan perustaitoa, joka mahdollistaa kulttuurisesti moninaisten viestien ymmärtämistä vuorovaikutuksen eri muodoissa. Se käsittää laajan tekstikäsitteilyksen erilaisia lukutaitoja kuten peruslukutaito, kuvanlukutaito, medialukutaito ja numeerinen lukutaito. Varhaiskasvatuksessa edistetään monilukutaidon osaamista ja kehittymistä tarjoamalla lapselle monipuolisia viestintäympäristöjä, ml. digitaalisia versioita. Tieto- ja viestintäteknologiaa havainnoidaan ja tutkitaan

arkielämässä erilaisin välineisin, sovelluksin sekä pelein. Monipuolinen tekstiympäristö sekä lapsen tuottama kulttuuri ovat avainasemassa monilukutaidon tukemisessa, opettamisessa ja kasvattamisessa. Varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjaus ja neuvonta on keskeistä tieto- ja viestintäteknologian turvallisessa, mutta monipuolisessa käytössä.

5. Osallistuminen ja vaikuttaminen

Varhaiskasvatuksen merkitys korostuu aktiivisen sekä vastuullisen osallistumisen ja vaikuttamisen taitojen kehittämisessä (Helenius & LummeLahti, 2018, s. 32–35). Osana demokraattista ja kestävästä tulevaisuudesta varhaiskasvatuksen tehtävänä on rohkaista ja kannustaa lasta osallistumaan yhteisön toimintaan ja vahvistaa luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Osallistumista tuetaan mm. arvostavalla kohtaamisella, kuuntelemisella sekä yhdessä toimimisella. Lapsi otetaan osaksi suunnittelua, toteutusta ja arviointia, samalla oppien vuorovaikutustaitoja ja yhteisten sääntöjen merkitystä. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee varmistaa lapselle mahdollisuus sekä osallistua että vaikuttaa, huomioiden lapsen itsetunto, itseluottamus ja sosiaaliset taidot.

Varhaiskasvatuksen ei tutkimusten mukaan nähdä olevan itseisarvoisesti myönteistä tai kielteistä lapsen hyvinvoinnille, oppimiselle tai kehitykselle (Ranta ym., 2021, s. 60–67). On kuitenkin todettu, että laadukkaalla varhaiskasvatuksella on myönteisiä vaikutuksia lapseen, kun taas heikkolaatuisessa varhaiskasvatuksessa osa lapsista voi huonosti. Erityisesti erityisen tuen tarpeessa tai kuormittavissa sosioekonomisissa olosuhteissa olevien lasten on nähty hyötyvän eniten hyvälaatuisesta ja laadukkaasta varhaiskasvatuksesta. Tämän vuoksi laadukas varhaiskasvatus henkilöstöineen on tärkeässä asemassa tulevaisuuden varhaiskasvatusta kehitettäessä ja arvioitaessa. Laatueroja päiväkodeissa on nähty vaikuttavan lasten kehitykseen, oppimiseen ja hyvinvointiin monin eri tavoin. Varhaiskasvatuksen nähdään olevan koulujärjestelmän alku, joten laadukkaana varhaiskasvatuksen toteutuminen voi vaikuttaa pitkälle lapsen elämään ja esimerkiksi akateemisten taitojen kehittymiseen. Pedagogisen osaamisen ja suunnittelun merkitys laadukkaana varhaiskasvatuksen takaajana on syystäkin nostettu entistä kirkkaammin kasvattajayhteisön toiminnan keskiöön (Salminen & Poikonen, 2017, s. 65).

3 VARHAISKASVATUKSEN SUUNNITTELUAJAN SUUNTAVIIVAT

3.1 Varhaiskasvatuksen sak-aika

Varhaiskasvatustyössä keskitytään pedagogiikkaan, joka perustuu kasvatukseen ja varhaiskasvatustieteisiin ja jota toteutetaan ammatillisesti ohjattuna varhaiskasvatuksen henkilöstön toimesta (Karila, 2017, s. 9). Varhaiskasvatuksen pedagogiikka on suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen tukemiseksi. Tämä näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisvaltaisessa lähestymistavassa. Väisäsen (2020, s. 55–56) mukaan sak-ajan toteutumisella on tutkimuksen tunnistettu olevan merkittävä rooli varhaiskasvatuksen arjen sujumisessa. Sak-aika mahdollistaa laadukkaan toiminnan suunnittelen ja toteuttamisen, jonka vaikutus on huomattavissa henkilöstön lisäksi myös lasten toiminnasta. Sak-aika mahdollistaa myös kehittämisen ja arvioinnin pitkäjänteisen toteuttamisen, koska näille ei arjesta muuten löytyisi aikaa. Ryhmän ulkopuolella tehtävä työ mahdollistaa kirjallisten töiden tekemisen, joka on oleellinen osa työnkuvaa.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022, s. 24) määritetään, että pedagogiikalla on oltava erityinen merkitys varhaiskasvatustoiminnassa. Mikkolan ja Nivalaisen (2009, s. 25–27) mukaan pedagogiikan tulee näkyä varhaiskasvatuksen päivittäisen toiminnan suunnittelussa ja organisoinnissa. Pedagogisessa työssä täytyy tehdä selkeitä valintoja ja asettaa suunnitellulle toiminnalle rajoituksia. Pedagoginen vastuu ei ole yksittäisen työntekijän harteilla, vaan se on koko kasvatusyhteisön ja tiimin jaettu vastuu. Työntekijöiden on tärkeää ymmärtää, millaisia konkreettisia toimia tarvitaan pedagogisten toimien toteuttamiseksi. Tämä edellyttää selkeiden tavoitteiden asettamista sekä yhteistä sitoutumista niihin.

Varhaiskasvatuksen opettajan vastuulle kuuluvat varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen pedagogiset suunnittelu- kehittämis- ja arviointitehtävät eli sak-työaikatehtävät sekä tehtäviä, joita ei lasketa sak-työaikaan (Opetusalan ammattijärjestö OAJ, 2019, s. 4). Suunnittelu-, arviointi- ja kehittämistyöajalla eli sak-ajalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksen opettajien käyttämää aikaa lapsiryhmän ulkopuolella tapahtuvaan opetus- ja kasvatustyön suunnitteluun, arviointi- ja kehittämistehtäviin sekä varhaiskasvatussuunnitelmien laatimiseen. Sak-

aika on määritelty varhaiskasvatuksen opettajan ammattiin liittyväksi lainsäädäntöön kirjatuksi velvoitteeksi (Opetusalan ammattijärjestö OAJ, 30.8.2019).

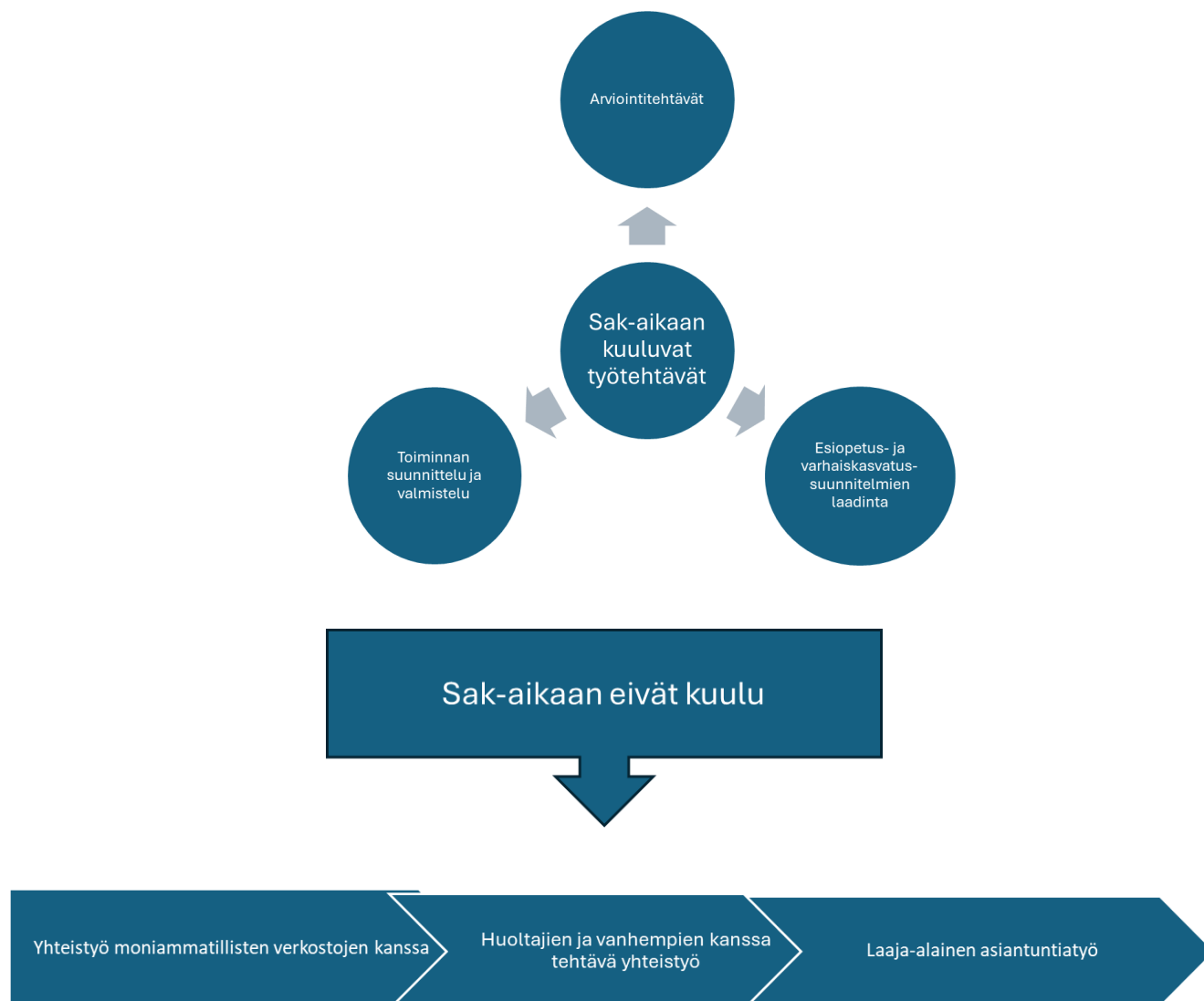
Varhaiskasvatuksen opettajien suunnittelu-aika on noin 13 % työajasta eli käytännössä noin viisi tuntia viikossa, mikäli varhaiskasvatuksen opettajan viikkotyöaika on 38 tuntia 15 minuuttia (Opetusalan ammattijärjestö OAJ, 2019, s. 4). Varhaiskasvatuksen opettajan sak-työaika koskevia erityismääräyksiä muokattiin vuonna 2018, koska pedagogisen suunnittelun sekä arviointi- ja kehittämistehtävien määrä on varhaiskasvatuslain uusien velvoitteiden myötä selkeästi kasvanut (Opetusalan ammattijärjestö OAJ 23.1.2019, s. 4–7). Kunta- ja hyvinvointityönantajat (KT) yhdessä Opetusalan ammattijärjestön (OAJ) kanssa ovat laatineet varhaiskasvatuksen opettajan työaika koskevan erityismääräyksen, jonka mukaan varhaiskasvatuksen opettajalla ei kuitenkaan ole subjektiivista oikeutta noin viiden tunnin mittaiseen viikoittaiseen sak-aikaan, vaan suunnittelua varten varattava aika on työnantajan päätettävissä ja annetun ajan on perustuttava tarpeeseen. Sak-ajan määrä saattaa vaihdella toimintakauden aikana, sillä etenkin syksyisin varhaiskasvatussuunnitelmien laatiminen vaatii merkittävästi opettajan sak-aikaa.

Varhaiskasvatuksen opettajan työaikaan liittyvät erityismääräykset on laadittu varhaiskasvatuksen laadun takaamiseksi (Opetusalan ammattijärjestö OAJ 23.1.2019, s. 4–7). Erityismääräyksillä korostetaan tarvetta varata riittävä aika suunnitteluun, arviointiin ja kehittämistehtäviin sekä esiopetus- ja varhaiskasvatussuunnitelmien laatimiseen. Työaikalain ja virka- ja työehtosopimusten mukaan työnantajalta vaaditaan työvuoroluettelo, jossa on selvästi esitettävä työntekijän työajan alkamis- ja päättymisajankohdat. Työnantajalla ei ole kuitenkaan velvoitetta ilmoittaa työvuoroluettelossa varhaiskasvatuksen opettajan suunniteltua sak-ajankohtaa.

Varhaiskasvatuksen opettajan sak-aikaa on mahdollista käyttää osittain myös työpaikan ulkopuolella (Opetusalan ammattijärjestö OAJ 23.1.2019, s. 3). Tästä kuitenkin on sovittava erikseen työnantajan kanssa kyseisen organisaation käytäntö ja sovittu toimintapa huomioiden. Työnantajalla ei ole velvoitetta antaa opettajille talon ulkopuolista sak-aikaa. Työnantajan vastuulla kuitenkin on, että varhaiskasvatusyksiköstä löytyy sopivat ja rauhalliset tilat sekä tarvittavat materiaalit sak-ajan toteuttamiseen.

3.2 Varhaiskasvatuksen opettajan työtehtävien jakautuminen

Varhaiskasvatuksen opettajan työtehtävien jakautumista sak-aikaan ja tämän ulkopuolisiin tehtäviin on kuvattu kuviossa 2.

Kuvio 2. Varhaiskasvatuksen opettajan sak-aika ja muut työtehtävät (Opetusalan ammattijärjestö OAJ, 2023).

Sak-aikaan sisältyy lasten varhaiskasvatussuunnitelmien (vasu) ja esiopetussuunnitelmien (eops) laadinta varhaiskasvatuslain (540/2018, 5 luku 23 §) mukaisesti. Opettajien sak-työ-aikaan kuuluu myös moniammatillisen tiimin johtamiseen liittyviä vastuutehtäviä (Opetusalan ammattijärjestö OAJ, 2019 s. 4). Näitä ovat tiimiyhteisön pedagogisten valintojen arviointi ja kehittäminen sekä työhön liittyviä dokumentointitehtäviä. Varhaiskasvatuksen

opettajan sak-työaikatehtäviin kuuluu myös omien työtapojen jatkuva reflektointi. Opettajan on arvioitava omia tapojaan tehdä työtä, ja kehittää toimintatapojaan silloin, kun havaitsee parantamistarpeita. Ajankohtaisten varhaiskasvatusta koskevien uutisointien, tutkimustulosten ja kirjallisuuden seuraaminen lasketaan myös sak-työaikaan. Varsinaiset vasu-keskustelut lapsen huoltajien kanssa eivät sisälly sak-työaikatehtäviin, mutta keskusteluun valmistautuminen kuuluu.

Varhaiskasvatuksen opettajien sak-työajan ulkopuolelle laskettavaan työhön kuuluu paljon erilaisia työtehtäviä (Opetusalan ammattijärjestö OAJ, 2019, s. 5). Työaikaa on varattava riittävästi mm. lasten huoltajien tapaamiseen, vanhempainiltojen järjestämiseen, varhaiskasvatuskeskustelujen pitämiseen sekä moniammatilliseen tiimi- ja asiantuntijayhteistyöhön. Moniammatillisella yhteistyöllä tarkoitetaan sisäistä yhteistyötä, kuten tiimi- ja yhteistyöpalaverit. Asiantuntijayhteistyö eri sektorien välillä on esimerkiksi yhteistyötä opetustoimen, neuvolan ja sosiaalitoimen kanssa. Sak-ajaksi ei lasketa henkilöstöpalavereita eikä kehittämis- ja koulutustilaisuuksia.

Varhaiskasvatuksen opettajan työnkuva on laaja, monipuolinen sekä vaativa, sillä työssä tarvitaan pedagogista osaamista, vuorovaikutustaitoja, yhteistyökykyä ja sitoutumista ammatilliseen kehittymiseen (Lastentarhanopettajaliitto, 2018, s. 1). Opettajan vastuulla on suunnitella ja toteuttaa toimintaa, jolla pyritään tukemaan lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista (Opetusalan ammattijärjestö OAJ, 2023). Hänen vastuullaan on yksilöllisen oppimisen tukeminen, etenkin työskennellessä erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa. Tämä vaatii opettajalta suunnittelutaitoa, jatkuvaa vuorovaikutusta lapsen, moniammatillisen tiimin ja huoltajien välillä sekä taitoa tunnistaa ja tukea yksilöllisesti erityistukea tarvitsevan lapsen oppimistavoitteita. Varhaiskasvatuksen opettajalta vaaditaan vahvaa osaamista ja tuntemusta varhaislapsuuden eri kehitysvaiheista, sillä työskentely lasten kanssa kestää aina vauvaiästä koulun aloitukseen saakka (Opetushallitus, 2018).

Varhaiskasvatuksen opettajan rooli ulottuu myös lapsiryhmän henkilöstön tiiminvetäjänä toimimiseen (Heinonen ym. 2016, s. 82). Koko tiimin osaamista, taitoja ja menetelmiä tulee osata hyödyntää, jotta voidaan varmistaa laadukas ja monipuolinen varhaiskasvatuksen toteutus. Tämä kuvastaa varhaiskasvatuksen opettajan vastuun sekä roolia toiminnan ohjaajana ja tiimin jäsenten voimavarojen yhteensovittajana. Tutkimuksen (Fonsén, E. ym.

2023, s. 6–8.) perusteella voidaan todeta että, vaikka opettajien päävastuu pedagogiikasta korostuu, koko tiimin tulee osallistua sen toteuttamiseen ja vastuut on jaettava tiimin jäsenten kesken. Vastuualueista huolimatta varhaiskasvatuksen tavoitteita toteutetaan yhdessä. Tärkeää on myös pedagogisten keskustelujen ylläpitäminen kasvattajatiimin kanssa opettajan toimesta. Tämä on avain toiminnan onnistumiseen ja sen laadukkaaseen toteuttamiseen.

4 KEHITTÄMISTYÖN MENETELMÄT JA TOTEUTTAMINEN

4.1 Kehittämistyön lähtökohdat ja tutkimuskysymykset

Toteutin kehittämistyöni yhteistyössä kunnallisen varhaiskasvatustyöryhmän kanssa. Tarkoituksena oli kerätä varhaiskasvatustyöryhmän opettajien näkemyksiä ja kokemuksia suunnitteluajan käytöstä muista varhaiskasvatustyöryhmistä. Kehittämistyön avulla pyrin selvittämään nykyisiä toimintatapoja, esittelemään hyviä käytäntöjä ja malleja sekä tunnistamaan mahdolliset kehittämiskohteet sak-ajan käytössä. Kehittämistyölläni pyrin tuottamaan uutta ja kokemuksellista tietoa siitä, miten sak-aika koetaan opettajien keskuudessa toteutuvan, onko sen toteuttamiseen riittävästi aikaa ja millaisia toimia ajan tehokkaaksi hyödyntämiseksi on tehty. Kehittämistyön keskeisimmät tutkimuskysymykset ovat:

- Miten varhaiskasvatustyöryhmän suunnittelu-aika toteutuu?
- Millaisia hyviä käytäntöjä löytyy suunnitteluajan toteuttamiseksi?
- Millaisia toiveita tai neuvoja haastateltavilla on suunnitteluajan toteuttamiseen?

4.2 Tutkimusmenetelmät

Kehittämistyö toteutettiin puolistrukturoituna teemahaastatteluna. Tälle ominaista on, että tutkimusongelman näkökulmasta poimitaan keskeiset aiheet, joita haastatteluissa on käsiteltävä (Tuomi & Sarajarvi, 2009, s. 75). Valittuihin teemoihin liittyen vastaaja kertoo oman näkemyksensä ja teemat käsitellään vastaajan kannalta luonteavassa järjestyksessä. Teemahaastattelua voidaan käyttää myös määrällisenä tutkimuksena tehtävässä tutkimuksessa.

Laadullista tutkimusta voidaan toteuttaa monella eri tavalla, vaikka usein laadulliseksi tutkimusmenetelmäksi mielletään ainoastaan haastattelu (Vilka, 2015, s. 122). Tutkimusaineistoa voidaan haastattelujen lisäksi kerätä esimerkiksi kirjeistä, elämäntarinoista, kouluaineista, sanomalehdistä, valokuvista, kuvanauhoitteista, esineistä tai vaikkapa monimediatuotteista. Laadullisessa tutkimuksessa voidaan käyttää kolmea eri tutkimushaastattelu-muotoa: lomakehaastattelu, teemahaastattelu, avoin haastattelu (mts. 123). Näitä voidaan

toteuttaa joko yksilö- tai ryhmähaastatteluina riippuen siitä, onko tarkoitus selvittää yksilön vai yhteisön näkemyksiä.

Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa tarkastellaan kokonaisuutena, jolla määritetään jonkin loogisen kokonaisuuden rakennetta (Vilkkä, 2015, s. 124–125). Kvalitatiiviselta tutkimukselta odotetaan myös absoluuttisuutta, jolloin kaikki tutkittavaan ilmiöön liittyvät seikat tulee olla selitettävissä ilman ristiriitoja esitettyyn tulkintaan nähden. Tilastolliset todennäköisyydet eivät kelpaa laadullisen tutkimuksen johtolangoiksi samalla tavalla kuin tilastollisessa analyysissä. Laadulliselle tutkimukselle tunnusomaista on, että haastattelujoukko valitaan tutkittavan aiheen ympäriltä, jolloin laadullisella tutkimuksella on myös tapaustutkimuksellisia piirteitä. Haastattelut tuottavat paljon materiaalia, jonka vuoksi ei ole tarkoituksenmukaista tehdä haastatteluja niin paljon, että yksilöiden väliset tilastolliset erot tulisivat merkittäviksi.

Laadullinen tutkimus koostuu kahdesta toisiinsa nivoutuvasta vaiheesta, joita ovat havaintojen pelkistäminen ja tulosten tulkinta (Alasuutari, 2012, s. 39–40). Ensimmäisellä tarkoitetaan aineiston tarkastelua vain tietystä näkökulmasta ja kiinnitetään huomiota olennaisiin asioihin teoreettisen viitekehyksen ja kysymyksenasettelun kannalta. Näin valtava aineisto pelkistyy helpommin hallittavaksi määräksi raakahavaintoja, jotka edelleen yhdistetään yhdeksi tai ainakin harvemmaksi havaintojoukoksi. Havaintojoukkoa tulee yhdistää jokin yhteinen piirre, nimittäjä tai sääntö, joka pätee koko aineistoon. Laadullisessa tutkimuksessa tulosten tulkinnassa yhdistyvät tuotettujen havaintojen ja käytettävissä olevien vihjeiden pohjalta tehtävä ilmiön merkitystulkinta (mts. 44). Analyysivaiheessa on tärkeää huomioida muut tutkimukset, aikaisemmat testatut hypoteesit ja aiheeseen liittyvä kirjallisuus, jonka pohjalle tutkimuksen havaintoja perustetaan. Laadullisessa tutkimuksessa voidaan tehdä yksittäisiä viittauksia tutkimusaineistoon, jolloin jotain tiettyä tapausta voidaan kuvata tarkemmin antaen hyvän tulkintavihjeen tai kuvata tarkemmin tehtyä tulkintaa (mts. 50–52).

Laadullisen aineiston kerääminen varhaiskasvatuksen opettajilta tapahtui haastattelujen avulla kokemuksi ja kehittämisideoita hakien. Tutkimuskysymysten asettelu mahdollisti erityisesti henkilöiden omakohtaisten näkemysten esiintuomisen. Tutkimuksen tuloksena syntyi tietoa sak-ajan käytöstä, kohdentamisesta, sisällöstä ja toimivuudesta.

Aineiston analysoinnissa käytin aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Analysoin aineistoa soveltaen Tuomen ja Sarajärven (2009, s. 109–113) aineistolähtöisen sisällönanalyysin menetelmää. Muunnettua äänitetyn haastatteluaineiston kirjalliseen muotoon, aloitin analyysin pelkistämällä aineiston. Pääpaino oli epäolennaisten asioiden karsimisessa ja tutkimuskysymyksille oleellisten ilmaisujen tunnistamisessa. Lyhensin ja muokkasin ilmaisuja siten, että niiden alkuperäinen ydinajatus säilyi. Tavoitteenani oli tunnistaa haastatteluaineistosta yhdistäviä tekijöitä, ja saada vastauksia kehittämistyöni tutkimuskysymyksiin. Analyysin avulla pyrin luomaan alaluokkia, jotka heijastivat tutkimuskohteeni ilmiöitä. Lopullinen tavoite luokittelussa oli muodostaa kokoava luokka, jota kautta muodostui vastauksia tutkimustehtävääni. Jokaisen tutkimuskysymyksen alle muodostui vähintään yksi integroiva luokka. Liitteessä 2 (s. 45) olen esittänyt esimerkinomaisesti käyttämäni sisällönanalyysiä.

4.3 Tutkimusaineistoin kerääminen

Kehittämistyön aihe kumpusi omista taustoistani ja tarpeistani käytännön työssä. Näiden tarpeiden pohjalta aloin hahmotella kehittämistyön toteutuksen mahdollisuuksia sekä tutkimuskysymyksiä. Tutkimussuunnitelman hyväksymisen jälkeen hain tutkimusluvan. Kehittämistyötäni varten haastattelin viittä varhaiskasvatuksen opettajaa. Tutkimusta varten haastateltavat henkilöt tavoitin ottamalla yhteyttä eri päiväkodeihin ympäri Suomea. Haastateltavat löytyivät satunnaisten yhteydenottojeni avulla sähköpostitse. Haastateltavat työskentelivät julkisen puolen varhaiskasvatusyksiköissä, jotka sijaitsivat Pohjanmaalla, Etelä-Pohjanmaalla, Uudellamaalla, Varsinais-Suomessa ja Pirkanmaalla. Haastateltavien halusin olevan eri maakunnista. Tällä halusin varmistaa sen, että näkemykset ja kokemukset sakan käytöstä voisivat olla mahdollisimman moninaiset. Haastattelukysymykset (liite 1) toimitin haastateltaville ennakoon, jotta heillä oli mahdollisuus tutustua niihin etukäteen. Haastateltaville kerrottiin, että haastattelut tallennetaan aineiston myöhempää litterointia ja analysointia varten.

Varsinaiset haastattelut toteutin sekä etäyhteyden välityksellä että kasvotusten. Haastateltuihin osallistui viisi varhaiskasvatuksen opettajaa ja haastateltavat olivat kaikki sosionomitauksia varhaiskasvatuksen opettajia. Haastateltavien työkokemus varhaiskasvatuksen opettajan työstä vaihteli huomattavasti. Yksi haastateltavista oli juuri valmistunut, kun taas

pisimpään työkokemusta omaava henkilö oli ollut työssä 15 vuotta. Halusin haastateltavien omaavan erimittaisen työkokemuksen, jotta pystyin vertailla, ovatko kokemukset ja näemykset taustan takia toisistaan poikkeavia. Haastatteluista tallennettu ääniteaineiston kesto vaihteli 20 minuutista 1 h 30 minuuttiin. Haastattelujen kestot vaihtelivat sen mukaan, kuinka tarkasti haastateltavat pysyivät keskustelussa asetettujen teemojen äärellä sekä haastateltavien puhenopeus. Litteroitua tekstiä kertyi yhteensä 48 sivua (fontti Calibri, fonttikoko 12, riviväli 1,5).

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin aloitin haastattelujen toteuttamisen jälkeen. Aineiston avulla tein huomioita ja analysoin haastatteluja, etsien aineistosta yhtäläisyyksiä, eroavaisuuksia ja merkityksellisiä jaotteluja. Tavoitteenani oli hahmottaa kattavasti koko aineisto, jotta voin tarkastella vastauksia ja nostaa esiin opinnäytetyön kannalta keskeisiä teemoja. Analysoinnissa pyrin erityisesti tunnistamaan vastauksista toistuvia elementtejä, jotka ryhmittelin omiksi teemoikseen. Lopuksi esittelin tulokset SWOT-analyysin avulla.

4.4 Eettisyys ja luotettavuus

Kehittämistyön tekemisen tulee perustua tutkimusetiikan eli hyvän tieteellisen käytännön noudattamiseen (Vilkkä, 2015, s. 41). Tutkimusetiikalla tarkoitetaan tutkimuksen tekijöiden velvollisuutta sitoutua yleisesti sovittujen pelisääntöjen noudattamiseen. Tutkijan tulee noudattaa tutkimusetiikkaa tutkimusprosessin ajan. Kehittämistyössä olen noudattanut ja kunnioittanut tutkimusetiikan käytäntöjä Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2023, s. 11–14) ohjeistuksen mukaisesti.

Varhaiskasvatuksen opettajat osallistuivat vapaaehtoisesti haastatteluihin. Haastattelujen alussa kerroin tarkemmin tutkimuksesta, sen tavoitteista ja sisällöstä tutkimussuunnitelman mukaisesti. Kerroin haastateltaville aineiston keräämisestä, nauhoittamisesta ja hävittämisestä. Tärkeintä oli, että haastateltavat säilyttivät anonymiteettinsä, sillä tämä mahdollisti heille avoimen ja rehellisen vastaamisen ilman huolta ammattiasemansa horjuttamisesta. Tarkka anonymiyden valvonta lisäsi tutkimuksen uskottavuutta ja avoimuutta. Tutkimuksessani ei käsitelty kysymyksiä, jotka olisivat voineet paljastaa vastaajien

henkilöllisyyttä tai muita yksilöiviä tietoja, kuten haastateltavien ikää, taustaorganisaatioita tai työsuhteiden pituuksia. Tämä vahvisti tutkimuksen uskottavuutta ja avoimuutta.

Kerättyä aineistoa käsitelin luotettavasti, haastateltavien tuloksia ei vääristelty tai muuteltu millään tavoin. Litteroinnissa kiinnitin erityistä huomiota huolellisuuteen ja tarkkuuteen, mikä lisäsi myös osaltaan tutkimuksen luotettavuutta. Aineistoa kertyi haastatteluista melko paljon, koska sana oli vapaa. Puolistrukturoidun teemahaastattelun hyvänä puolena on mahdollisuus tarkentaa kysymystä, mikäli vastauksessa on epäselvyyttä. Vastaukset olivat osittain päällekkäisiä, joten myös kysymysten karsintaa oli mahdollista tehdä haastattelujen edetessä. Aineistosta oli havaittavissa hyvin saturaation piirteitä, joka vahvisti tulosten luotettavuutta. Haastattelujen jälkeen huomioin myös aineiston oikeanlaisen hävittämisen. Aineistoa käytettiin vain tämän tutkimuksen tekemiseen.

Kehittämistyössäni olen pyrkinyt käyttämään mahdollisimman monipuolisesti uusia, ajankohtaisia sekä ammattimaisia lähteitä. Lisäksi varmistin, että kehittämistyössäni käytettyihin tietoihin, aineistoihin ja kirjallisuuteen on asianmukaisesti merkitty lähdeviittaukset erityisesti silloin, kun ne perustuivat muiden tutkijoiden aikaisempiin tutkimuksiin tai kirjallisuuteen. Pyrin varmistamaan tietoa mahdollisuuksien mukaan useista lähteistä.

5 KEHITTÄMISTYÖN TULOKSET

Tässä osiossa esittelen tutkimuksen tuloksia ja jaottelen ne vastaamaan tutkimuskysymyksiin. Tutkimustulokset ovat jaoteltu kolmeksi teemaksi, jotka nousevat esiin aineistosta. Haastateltavat on numeroitu sattumanvaraisessa järjestyksessä yhdestä viiteen (H1, H2, H3, H4, H5) tutkimuksen tulosten läpikäynnin helpottamiseksi. Tulosten avaamisessa käytetään suoria lainauksia haastatteluista, jotta argumentit ja tulokset tulisivat konkreettisesti esiin.

Ensin avaan, miten varhaiskasvatuksen opettajien sak-aika toteutuu arjessa ja millainen merkitys sak-ajalla on varhaiskasvatustyölle. Seuraavaksi käsittelen, millaisia hyviä käytäntöjä löytyy sak-ajan toteuttamiseksi. Kolmantena tuon esiin, millaisia toiveita tai neuvoja opettajilla on sak-ajan toteutumiseen.

5.1 Sak-ajan merkitys ja toteutuminen varhaiskasvatuksen opettajien kokeman

Ensimmäisen teeman tarkoituksena oli tutkia, miten varhaiskasvatuksen opettajat arvioivat sak-ajan tarpeellisuuden ja millainen merkitys sak-ajalla on heidän työssään. Kaikki haastatellut varhaiskasvatuksen opettajat ilmaisivat yksimielisesti näkemyksensä, että sak-aika on erittäin hyödyllinen ja ennen kaikkea välttämätön osa heidän työtään. Haastatteluista nousi esiin, että ilman sak-aikaa varhaiskasvatustoiminta ei ole laadukasta eikä toimintaa voida pitää monipuolisena tai suunnitelmallisena. Opettajat kokivat myös, että sak-ajan puute heijastuu varhaiskasvatuksessa toteutettavaan pedagogiseen toimintaan. Tämä näkemys perustui siihen, että rajoitettu sak-aika vaikeutti toiminnan suunnittelua, toteuttamista, kehittämistä ja arviointia, mikä puolestaan vaikutti pedagogisen lähestymistavan toteutumattomuuteen. Sak-ajan tärkeys korostui myös siinä, että lapsiryhmän läsnä ollessa ei ole mahdollisuutta tai edes tarkoituksenmukaista käyttää sak-aikaa.

Sak-ajalla on suuri merkitys tietenkin ja pidän sitä opettajan työssä hyvin tärkeänä. Opettajana pääsen suunnittelemaan toimintaa ja arvioimaan. Tässä on tullut kyllä huomattua, että ei se valitettavasti ihan toteudu ja arki on — sanoisinko sellaista poukkoilevaa. Ihan ilman suunnitteluaikaa arki on kyllä sekavaa. Joten tästä voi päätellä, miten tärkeää suunnitteluaika on.
(H1)

Tosi iso merkitys, se on aika, jolloin suunnittelen tulevan toiminnan valmistelun, arviointi vie myös suuren osa suunnitteluajasta. Kaikki pedagogiikka on siitä kiinni, onko saanut ja ehtinyt pitää lapsiryhmän ulkopuolella suunnitteluaikaa. Eli onhan se todella merkittävä osa mun työtä. (H2)

Se on tärkeätä, koska ilman suunnitteluaikaa ei toiminta ole laadukasta ja monipuolista ja oikeastaan ilman suunnitteluaikaa tulisi tehtyä vaan lonkalta juttuja, päivät olisivat samanlaisia eikä toimintaan tulisi vaihtelua. Periaatteessa se on myös arviointia ja kehittämistä, mutta se jää aika vähälle. Aika kuluu pääsääntöisesti toiminnan suunnitteluun. (H3)

Haastattelut osoittivat, että sak-aikaa käytettiin pääosin toiminnan suunnitteluun ja valmisteluun sekä materiaalien hankintaa. Lisäksi sak-aikaa käytettiin varhaiskasvatussuunnitelmien kirjaamiseen, päivittämiseen sekä seurantaan. Sak-aikaa käytettiin myös vasukeskusteluihin, työvuorojen tekemiseen sekä tiimipalaveriinhin, joihin sak-aika ei ole kuitenkaan tarkoitettu käytettäväksi.

Toiminnan suunnitteluun, hoitoaikojen kirjaamiseen, eri materiaalien valmisteluun, pyrin välttämään, mutta joskus joudun toki käyttämään työvuorojen tekoon, vasujen pitämiseen, vanhempien tiedottamiseen, kasvunkansion päivittämiseen, juoksevien asioiden hoitamiseen, kirjaan lasten asioita muulle tiimille tiedoksi. (H3)

Arviointiin käytän sak-aikaa kerran viikossa, kun käyn läpi vastaako toiminta heidän tarpeitaan ja suunnittelen tulevien viikkojen toimintaa. Tukitoimien vuoksi pienryhmät voivat tehdä eri juttuja, jonka vuoksi täytyy suunnitella samalle päivälle montakin erilaista toimintaa. Materiaalin valmisteluun ja etsimiseen menee aina oma aikansa, joka oikeasti vie ison siivun sak-aikaa. Tietysti myös vasut vievät paljon aikaa, varsinkin niiden täyttö. (H2)

Syksyllä paljon aikaa menee vasuihin ja toiminnan suunnitteluun. Sitten myös kaikkiin tällaisiin kuvatukiin ja siihen ympäristön muokkaamiseen – ja kyllä siihen arjen ajatustyöhön menee paljon huomaamatonta aikaa. (H1)

Toiminnan suunnitteluun ja toinen semmoinen iso pompsi on valmistelu. Katon että kaikki systeemit ja matskut on valmiina. No sitten tietenkin vasujen täyttöön, tarkastukseen ja päivittämiseen. Salaa välillä tiimipalaveriinhin ja vasukeskusteluihin. Eli tällaiseen päiväkodin perusarjen sujumiseen. (H4)

5.2 Sak-aika käytännössä

Suurin osa varhaiskasvatuksen opettajista kokivat haastattelujen perusteella, että sak-aika arjessa ei toteudu toivotulla ja suunnitellulla tavalla. Pääosin opettajat ilmaisivat huolensa

siitä, että heillä ei ole riittävästi aikaa eikä resursseja keskittyä käyttämään sak-aikaansa lapsiryhmän ulkopuolella. Sak-aikataulujen toteuttamattomuuden pääsyyksi paljastuivat sairauslomat, henkilöstövaje ja muut aikaa vievät palaverit. Henkilöstövaje ja sairauslomat aiheuttivat erityisen suuria haasteita, kun työntekijöiden määrä oli ryhmässä rajallinen. Opettajat korostivat, että sak-aikaa tarvittaisiin enemmän. Haastattelussa nousi kuitenkin esille esimerkkejä, joissa sak-aika toteutui moitteettomasti.

Silloin kun ei ole paha flunssa-aika niin toteutuu hyvin. Meidän talossa on suunniteltu toimivat ja säännölliset sak-ajat ja niistä pidetään kiinni. Sak-ajat on suunniteltu työvorolistoisiin ja ne myös toteutuu. Sairasteluajana se on tietysti haasteellisempaa tai aina jos joku puuttuu töistä niin sak-ajasta karjetaan ensimmäisenä. Meillä on talossa tällä hetkellä kolme varahenkilöä ja käytännössä se on ajateltu niin, että he mahdollistavat opettajille myös sak-ajan pitämisen, mutta se ei ole kyllä onnistunut ainakaan vuoteen, kun tällä hetkellä on niin suuri sijaispula. (H2)

Eskariopettajilla toteutuu yksikössämme paljon paremmin kuin varhaiskasvatuksen opettajilla, heillä on pääsääntöisesti aina viisi tuntia sak-aikaa. Varsuokustelujen aikana periaatteessa keskustelu ei saisi pitää sak-ajalla, mutta käytännössä sehän pidetään sak-ajalla koska muuta aikaa ole. (H3)

Hyvin vaihtelevasti, välillä on sellaisia kausia, että onnistuu tosi hyvin ja sitten välillä taas ei onnistu millään. Saattaa olla, ettei muutamaan viikkoonkaan onnistu, mutta toki siihen liittyy nyt aina näitä henkilökunnan sairasteluja tosi vahvasti ja se on valitettavasti sitten meidän opettajien suunnitteluajasta automaattisesti pois. (H1)

Mä en oleta, että esimies suunnittelee mulle sen tiettyyn kellonaikaan ja sitten mä pidän sen niinku pilkulleen silloin. Meillä tiimi joustaa ja mä pystyn katsomaan itse, koska sen parhaiten voisi pitää. Meidän ryhmäs on kaks opea ja me kummatkin saadaan pidettyä se viisi tuntia viikossa, toki meillä on kaksi tuntia automaattisesti sak-aikaa merkitty iltoihin ja sen saa toteuttaa koska itse haluaa. Sak-ajan pito onnistuu, vaikka yksikössä olisi sairastomia tai jotain muuta akuuttia. (H4)

Erittäin huonosti, siihen varmasti vaikuttaa, että olen uusi ja en ole saanut pohjaa tai esimerkkiä, miten sak-ajan voisi toteuttaa onnistuneesti. Päiväkoimme on pieni ja esihenkilö vaihtui juuri, joten häneltäkään en ole saanut apua. Haasteita sak-ajan toteutumiseen tuo saikut ja arjen rikkonaisuus. Tilanteita on paljon pienten ryhmässä, joita ei voi ennakoita ja siinä vaiheessa lapset hoidetaan ensin ja sitten vasta sak-aika. (H5)

Sak-ajan määrä ja sen sijoittaminen vaihtelivat merkittävästi eri varhaiskasvatusyksiköissä. Sak-ajan vaihtelun taustalla oli erityisesti se, mihin päivän ajankohtaan sak-aika oli

suunniteltu sijoitettavaksi. Joissakin varhaiskasvatussyksiköissä sak-aika oli painottunut aamuihin, kun taas toisissa se oli suunniteltu enemmän iltapäivään tai jopa suunniteltu työvuorolistaan siten, että sak-aika sijoittui työajan ulkopuolelle. Talon ulkopuolella tai aamuisin pidetty suunnittelu-aika tarjosi rauhallisen ja keskittyneen ympäristön, kun taas iltapäivisin ja keskellä päivää suunnittelun toteuttaminen koettiin haastavaksi.

Työvuoroihin on merkitty aina tunti päivässä ja se laitetaan vaan johonkin väliin. Valitettavasti meillä ei ole mahdollista saada sak-aikaa talon ulkopuolelle. (H5)

No meillähän on kolme tuntia työvuoron aluksi tai lopuksi ja kaks tuntia siten keskellä päivää. Ne aamu- ja iltapäiväsuunnittelut toteutuu ja niistä pidän kyllä kiinni, mutta keskellä päivää olevat ei toimi. Aina on keskellä päivää jotain nukuttamista, palavereita tai aika menee työvuorojen tekoon. Meillä on mahdollisuus saada kaksi tuntia viikossa sak-aikaa käytettäväksi talon ulkopuolella. (H3)

Viisi tuntia viikossa ja sak-aika on vaan laitettu johonkin väliin ilman suunnitelmallisuutta. Jos on ne aamulla tai iltapäivällä niin saattaa onnistua, mutta keskellä päivää merkatut sak-ajat ei kyllä pääsääntöisesti toteudu. (H1)

Viisi tuntia viikossa pitäisi toteutua ja jokainen tiimi suunnittelee oman rungon työvuoron tekijälle että, miten meille onnistuisi sak-ajan pitäminen parhaiten. Mutta silti meillä on sellaisia viikkoja, että vaan kolme tuntia toteutuu. En tee sak-aikaa talon ulkopuolella, koska esimies on sanonut, että kaikki tehdään päiväkodissa. Sitten tietysti voi keskustella asiasta hänen kanssaan, jos on jotain erityistä esimerkiksi kirjaston kirjojen palauttamista niin voi käyttää puolituntia, mutta muuten kaikki ajat on pidettävä yksikössä. (H2)

Meillä on sellainen hyväksi havaittu ja toimiva toimintamalli sak-ajan suhteen, että kolme tuntia on talon sisäpuolella ja ne on ajoitettu pääosin nukuma-ajalle. Selvää on, ettei se aina toteudu merkittyyn aikaan, mutta meidän talossamme jokainen opettaja katsoo itse viikosta parhaimman ajankohdan, koska saa sak-ajan pidettyä. Toteutan aika usein sak-aikaa joustavasti aamupäivä ulkoilun aikaan, iltapäiväulkoilun aikana menen sitten itse ulos ja toinen opettaja jää sak-ajalle sisälle. Ne loput kaksi tuntia pidetään iltasuunnitteluna, jotka on merkitty yleensä listaan klo 17–18. Nämä tunnit saa sijoittaa sitten itselle sopivaan ajankohtaan. Neuvottelemalla oman tiimin kanssa löytyy kuitenkin aina ratkaisu sak-ajan pitämiseen. (H4)

Haastatteluissa korostui, että varhaiskasvatuksen opettajilla itsellään oli mahdollisuus vaikuttaa sak-ajan ajankohdan sijoittumiseen. He kokivat myös, että tämä edellyttää vahvaa itsejohtamista sekä kykyä irrottautua muista töistä.

Kalenterointi sak-ajalle siinä vaiheessa, kun saadaan vahvistettuna lasten hoitoajat. (H2)

Kyllä mun täytyy sanoa tiimiläisille, että mulla alkaa sak-aika ja meen pois. Itse siitä on huolehdittava, kukaan ei varmasti káske sun lähteä sak-ajalle. Työvuorojen suunnittelijana pyrin katsomaan, koska aika parhaiten sopii. Siirrän itse sak-aikoja parempiin kohtiin ja kun itselle parhaiten sopii, kunnan sen tekee. (H3)

Tietyllä tapaa pystyn, mutta vaatii taitoa irrottautua ryhmästä. Rohkeasti pitää sanoa, että nyt lähdän sak-ajalle. (H5)

Itse joudun katsomaan ja päättämään ja koska sak-aikani pidän eli periaatteessa vaikutan täysin. Haastavaa on lähteä ryhmästä sak-ajalle, mutta täytyy vaan rohkeasti ilmoittaa lastenhoitajille, että poistun sak-ajalle lapsiryhmän ulkopuolelle, se ei ole helppoa. (H1)

Mun mielestä tosi hyvin tällä hetkellä aina toki ei ollut asiat näin hyvin. Se on niin paljon siitä tiimistä kiinni, mutta mulla on tällä hetkellä niin hyvä tiimi, että kukaan ei kyseenalaista, jos lähdän sak-ajalle. Kenellekään ei tarvi selvittää tai raportoida, mitä oon menossa tekemään. Meillä myös esimies kannustaa siihen, että tullaan rohkeasti sanomaan, jos sak-aikaa ei saa pidettyä, sitten mietitään yhdessä, miten se saadaan toteutumaan. Tää on hyvä tapa varsinkin uusille vielä kokemattomille opettajille. Väitän myös, että jos opettaja omistaa hyvän ajankäytönhallinnan niin sak-aikakin onnistuu. (H4)

5.3 Sak-ajan kehittämisideat tulevaisuudessa

Haastatteluissa selvitettiin, toteutuuko sak-aika käytännössä ja seurataanko sen käyttöä yksiköissä. Vastauksista kävi ilmi, että varhaiskasvatusyksikössä tulisi seurata sak-ajan toteutumista systemaattisemmin ja vahvemmin. Opettajat olivat yhtä mieltä siitä, että sak-ajan seurannalla voitaisiin puuttua sen toteuttamattomuuteen ja pitkällä aikavälillä arvioida, kuinka paljon todellisuudessa sak-aikaa kertyy opettajien työaikaan.

Ei seurata millään tavalla, mutta olisi hyvä seurata. (H5)

Pitäisi seurata. Daisy kysyy, toteutuuko sak-aika ja toivoisin että sieltä saisi listauksen tai mahdollisuuden vastata, miksei toteudu. Varhaiskasvatuksen johtaja voisi seurata, miksei toteudu eri yksiköissä tai koko kaupungissa. Näin ei kuitenkaan tapahdu ja se kertoo, ettei sak-aikaa arvosteta. (H3)

Valitettavasti ei seurata, mutta ehdottomasti pitäisi. Jos vaaditaan laadukasta varhaiskasvatusta, niin täytyyhän opettajille silloin mahdollistaa siihen suunnitteluun kuuluva aika. (H1)

Meillä ei erikseen seurata, mutta jos meillä ei toimisi sak-aika, niin ehdottomasti siinä tapauksessa pitäisi, että sellaiseen epäkohtaan voitaisiin puuttua. Me saadaan itse tehdä se kaks tuntia sak-aikaa talon ulkopuolella, milloin halutaan ja se loput kolme kyllä saadaan onnistumaan. Tämä yleensä hämmentää uusia työntekijöitä, kun ne ei ole tottunut tällaiseen systeemiin. (H4)

Sillä tavalla seurataan, että Daisy-järjestelmässä täytyy aina merkata itsensä ulos, kun lähtee sak-ajalle, mutta eihän niitä kukaan seuraa, paljonko on toteutunut tai saatikka niihin puututa. Olisi hyvä jossain kohtaa kerätä edes yksiköittäin tarkasteluun, miten paljon on toteutunut. (H3)

Haastattelun lopuksi keskusteltiin toimivista käytännöistä sak-ajan järjestämisessä sekä kerättiin ideoita kehittämiseen. Vastaajat esittivät erilaisia järjestelyjä ja ehdotuksia, jotka voisivat helpottaa sak-ajan toteutumista tulevaisuudessa. Keskustelussa korostui varahenkilöstön hyödyntäminen, aivoriihet opettajien kanssa sak-ajan paremman toteutumisen varmistamiseksi, tarkka työvuorojen suunnittelu sekä tasa-arvoinen mahdollisuus sak-ajan käyttöön.

Mielestäni parhain kehittämisidea olisi, että työvuorot olisi suunniteltu niin, että oikeasti pääset lähtemään ryhmästä pois silloin, kun sak-aika on suunniteltu pidettäväksi. Myös yhdessä voitaisiin istua pohtimaan päiväkodin johtajan ja opettajien kesken, millaisilla toimenpiteillä jatkossa saataisiin sak-aika toteutumaan, koska meillä ei toteudu millään muotoa sak-aika keskellä päivää, joten miksi se täytyy sinne suunnitella. Lisäksi vasuaikoina pitäisi olla käytössä enemmän sak-aikaa. Toiveajatteluna olisi vielä, että kerran kuukaudessa saataisiin oman tiimin kesken edes tunti yhteistä sak-aikaa. (H3)

Toivosin, että jatkossa olisi yhteneväinen ja tasapuolinen oikeus sak-ajan pitoon. Lisäksi pidempiä jaksoja sak-ajan toteuttamiseen, kun tunti päivässä. (H5)

Varahenkilön käyttö poistaisi monta ongelmaa päiväkodin arjesta ja helpottaisi sak-ajan suhteenkin. Se olisi tällä hetkellä tärkein kehittämisidea. (H2)

Sanoisin, että kehittämisideana olisi, että varahenkilöstöä voitaisiin käyttää esimerkiksi flunssa-aikoina. Myös se, että ongelmat nostetaan esille, kun niitä ilmestyy ja pohditaan, miten ne voitaisiin ratkaista. (H1)

5.4 Tutkimuksen nelikenttäanalyysi

Tässä luvussa kootaan nelikenttä- eli SWOT-analyysin avulla tutkimustulokset tiivistetysti yhteen (taulukko 1).

Taulukko 1. Varhaiskasvatuksen opettajien näkemykset sak-ajan toteutumisesta.

VAHVUUDET	HEIKKOUEDET
<ul style="list-style-type: none"> - halu kehittää sak-aikaa - laadukas varhaiskasvatus 	<ul style="list-style-type: none"> - sak-ajan seurannan puuttuminen - sak-aika toteutuu pätkissä - arvostuksen puute - toteuttava vain työpaikalla
MAHDOLLISUUDET	UHAT
<ul style="list-style-type: none"> - ei sak-aikaa keskelle päivää - varahenkilön käyttö - työvuorojen tarkempi suunnittelu - sak-ajan henkilökohtainen suunnittelu viikoittain - mahdollisuus kehittää sak-ajan käytäntöjä - sak-aikaa talon ulkopuolelle - sak-aika työajan ulkopuolelle - työnantajan arvostus sak-aikaa kohtaan - sak-ajan seuranta 	<ul style="list-style-type: none"> - sairauslomat - henkilöstövaje - arjen hektisyys - palaverit - juoksevat asiat

Määrällisesti vähiten haastatteluista nousi esille sak-ajan **vahvuuksia**. Vahvuuksissa kuitenkin selkeästi ilmeni varhaiskasvatuksen opettajien kehittämismyönteisyys sak-aikaan liittyen. Haastattelun perusteella vahva tahto ja innostus kehittää sak-aikaa toimivammaksi on olennainen osa varhaiskasvatuksen jatkuvaa kehittämistä. Lisäksi ongelmat havaitaan ja niihin halutaan puuttua ratkaisuhakuisella työotteella. Varhaiskasvatuksen opettajien avoin asenne muutoksille ja uudistuksille on askel kohti entistä laadukkaampaa varhaiskasvatusta. Sak-ajan nähtiin olevan keskeinen osa varhaiskasvatustyötä, ja sen koettiin vaikuttavan myönteisesti varhaiskasvatuksen toteutumiseen. Haastattelujen mukaan sak-aika mahdollisti suunnitelmallisen varhaiskasvatuksen. Sak-ajan nähtiin vahvistavan

varhaiskasvatuksessa käytettävää pedagogiikkaa ja sen olevan toimivan varhaiskasvatuksen laadun takeena. Varhaiskasvatus on tiimityötä, jossa hoito, kasvatus ja pedagogiikka rakentuu yhteistyössä moniammatillisissa tiimeissä ja työyhteisössä (Sandberg 2023, s. 23–24). Jokainen ammattilainen antaa oman panoksensa kasvatustyöhön, jolloin henkilöstö yhdessä on enemmän kuin osiensa summa. Ratkaisukeskeinen, vahvuuksia korostava sekä lapsia arvostava ja kunnioittava vuorovaikutus ovat keskeinen osa laadukasta varhaiskasvatusta. Toisia arvostavassa työyhteisössä tunnistetaan kunkin henkilön roolit ja tuetaan toisia tärkeässä työssä.

Varhaiskasvatustyössä korostetaan pedagogiikkaa, joka nojaa kasvatus- ja varhaiskasvatustieteisiin ja jota toteutetaan ammatillisesti ohjatun varhaiskasvatuksen henkilöstön toimesta (Karila, 2017, s. 9). Varhaiskasvatuksen pedagoginen lähestymistapa on suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen tukemiseksi. Varhaiskasvatuksen opettajille kuuluva sak-aika on kirjattu lainsäädäntöön ammattiin kuuluvaksi velvoitteeksi ja sak-ajan tarkoitus on turvata laadukkaan varhaiskasvatuksen toteutumista (Väisänen, 2020, s. 55).

Haastatteluissa nousi esiin erilaisia **heikkouksia**, jotka liittyivät sak-aikaan varhaiskasvatuksessa. Useimmat haastatelluista ilmaisivat vahvasti näkemyksensä siitä, että opettajien sak-aikaa ei arvostettu riittävästi tai ollenkaan. Haastatteluista nousi esiin useita seikkoja, jotka heidän mielestään vähensivät sak-ajan merkitystä ja toteutumista. Näihin kuuluivat sak-ajan jakaminen pieniin osiin päivittäin, kuten vain tunti päivässä, sekä sak-ajan seurannan puutteet. Lisäksi kävi ilmi, että lähes missään varhaiskasvatuksen yksikössä ei seurattu konkreettisesti, miten sak-aika todellisuudessa toteutui. Yhtenä heikkoutena koettiin myös se, että sak-aika oli rajoittunut pelkästään työpaikalla toteutettavaksi, mikä vaikeutti sen joustavaa käyttöä ja monipuolista hyödyntämistä.

Sak-ajan käyttöön liittyen tunnistettiin monia **mahdollisuuksia**. Tärkeäksi mahdollisuudeksi sak-ajan kehittämisessä ja toteutumisessa nähtiin tarkempi työvuorojen suunnittelu. Tämä edellyttää, että varhaiskasvatuksen opettajien näkemykset ja mielipiteet otettaisiin paremmin huomioon työvuoroja laadittaessa. Sak-aika työpäivän keskellä ei käytännössä toteutunut ollenkaan. Sen sijaan sak-ajan järjestäminen aamuisin, iltapäivisin tai erityisesti normaalin työajan ulkopuolella osoittautui tehokkaaksi ja toimivaksi

keinoksi. Lisäksi sak-ajan sijoittaminen edes osittain talon ulkopuolelle osoittautui käytännössä toimiviksi ja halutuiksi ratkaisuksiksi. Tämä mahdollisti monesti mahdollisuuden yhtäjaksoiselle suunnittelulle, ilman turhia keskeytyksiä. Tuloksista ilmeni myös, että varhaiskasvatuksen opettajat toivoisivat työnantajalta enemmän arvostusta sak-ajan suhteen.

Varhaiskasvatuksen opettajat korostivat sak-ajan merkitystä työssään ja hahmottelivat yhtenä ratkaisuna ja mahdollisuutena kiertävän varahenkilöstön käytön arjessa. Tällainen järjestely voisi turvata opettajille mahdollisuuden sak-aikaan. Yhtenä mahdollisuutena nähtiin myös, että varhaiskasvatuksen opettajat voisivat aikatauluttaa ja suunnitella itse sak-ajan viikko-ohjelmaansa. Tämä antaisi heille mahdollisuuden ottaa huomioon sekä omat että ryhmän tarpeet ja tilanteet. Tässä vaihtoehdossa on tärkeää, että koko tiimi osoittaa joustavuutta ja tukee opettajille kuuluvaa sak-aikaa ja sen käyttöä. Koko tiimin myönteinen asenne ja valmius mukautua opettajien sak-aikaan olisi avainasemassa, jotta tämä järjestely voisi toimia tehokkaasti. Kuntatyönantajan ohjeen mukaan jokaisessa varhaiskasvatusyksikössä tulisi olla rauhallisia työtiloja ja -välineitä opettajien sak-ajan suorittamista varten. Tämä on olennainen osa varhaiskasvatuksen laadukasta toteutusta. Varhaiskasvatuksen opettajat voivat käyttää osittain myös työpaikan ulkopuolella sak-aikaa, kunhan se tapahtuu esimiehen ohjeiden mukaisesti. Tämä voi olla erityisen tarpeellista tilanteissa, joissa päiväkodin työtilat eivät ole riittävät. Työnantajan vastuulla on järjestää työtilat niin, että ne tukevat työntekijöiden tehokasta toimintaa. (KT:n ohje OVTES 2022.)

Uhat heijastuivat pääasiassa arjen muuttuviin ja yllättäviin tilanteisiin sekä työpaikan vakiintuneisiin käytäntöihin. Merkittävänä uhkatekijöinä korostui henkilökunnan sairauslomat ja niistä aiheutuva henkilöstövaje. Tämä puolestaan esti sak-ajan säännöllisen toteutumisen, koska opettajilla ei ollut mahdollisuutta toteuttaa suunniteltua sak-aikaansa. Henkilöstövajeen aikana ei vielä ollut löydetty ratkaisua siihen, miten sak-aika voitaisiin käytännössä järjestää missään varhaiskasvatuksen yksikössä. Tilanteen pitkittyessä uhkana voi olla varhaiskasvatuslain (540/2018, 6 luku 21 § ja 7 luku 25 §) varhaiskasvatuksen toteuttamiselle asetettujen tavoitteiden laiminlyönti sekä riittävän ja kelpoisuusvaatimukset täyttävän henkilöstön vajeus.

Uhkana koettiin myös juoksevien asioiden ja odottamattomien tehtävien hoitaminen, joita varhaiskasvatuksen arjessa koetaan lähes päivittäin. Nämä lisätyöt vaikeuttavat aikataulujen hallintaa, mikä puolestaan johtaa siihen, ettei varhaiskasvatuksen opettajat pääse toteuttamaan sak-aikaansa. Päiväkodin arkipäivään kuuluvat säännölliset tiimikokoukset, yhteiset talonpalaverit ja muut tapaamiset, jotka osaltaan vaikeuttavat sak-ajan toteutumista. OAJ (2019) antaa selkeät ohjeet siitä, mitkä tehtävät eivät kuulu varhaiskasvatuksen opettajien sak-aikaan. Sak-aikaan ei lasketa kuuluvaksi tiimi- tai talonpalavereita, moniammatillista yhteistyötä eri yhteistyötahojen kanssa, erilaisia juhlia tai tapahtumia, koulutuksia, vanhempien tapaamisia tai vanhempainiltoja. Käytäntö kuitenkin osoittaa, että sak-aika on yleensä se, joka joustaa muiden tehtävien edessä.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

6.1 Johtopäätökset

Laadullisen kehittämistyön päämääränä oli tutkia varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia suunnittelun, arvioinnin ja kehittämistyön ajan eli sak-ajan toteutumisesta eri varhaiskasvatusyksiköissä. Tutkimuksessa pyrittiin tunnistamaan toimivia käytäntöjä ja ratkaisuja, jotka voisivat helpottaa varhaiskasvatuksen opettajien työskentelyä ja päivittäistä arkea sak-ajan käytön osalta. Lisäksi tutkimuksessa pyrittiin selvittämään varhaiskasvatuksen opettajien ehdotuksia ja toiveita sak-ajan toteutumisen ja kehittämisen suhteen. Kehittämistyöni keskeisimmät tutkimuskysymykset olivat: Miten varhaiskasvatuksen opettajien suunnittelu-aika toteutuu? Millaisia hyviä käytäntöjä löytyy suunnitteluajan toteuttamiseksi? Millaisia toiveita tai neuvoja opettajilla on suunnitteluajan toteutumiseen?

Sak-ajan rooli varhaiskasvatuksen opettajan työssä on merkittävä (Opetusalan ammattijärjestö OAJ, 2021). Sak-aika on vakiintunut osa varhaiskasvatuksen opettajan työaika ja se määritellään opettajan subjektiiviseksi oikeudeksi. Sak-työajan merkitys on vahva, koska se takaa opettajalle mahdollisuuden suunnitella, arvioida ja kehittää omaa työtään lain vaatimusten mukaisesti. Näiden toimintojen avulla opettaja pystyy parantamaan ammatillista osaamistaan ja varmistamaan laadukkaan varhaiskasvatuksen tarjoamisen lapsille (Lastentarhanopettaliitto, 2018). Vaikka sak-ajan käyttö nähdäänkin opettajan oikeutena, on tärkeää ymmärtää, että se on myös varhaiskasvatuksen opettajalle kuuluva velvollisuus. Hyvin suunniteltu ja arvioitu työ edistää varhaiskasvatuksen laatua ja tukee lasten kehitystä kokonaisvaltaisesti. On myös tärkeää korostaa, että opettaja ei kykene suoriutumaan työstään tehokkaasti ilman sak-ajan käyttöä. Suunnittelun, arvioinnin ja kehittämisen kautta opettaja pystyy huolehtimaan paremmin lasten tarpeista ja luomaan toimintaa, jotka vastaavat lapsen tuen tarpeisiin ja vaatimuksiin (OAJ, 2021). Tutkimuksen mukaan varhaiskasvatuksen opettajat pitävät sak-aikaa arvokkaana, mutta sen toteutumisessa on huomattavia eroja eri yksiköiden välillä. Joissain paikoissa sak-aika sujuu moitteettomasti, kun taas toisissa sen käyttöön ja toteutumiseen liittyy haasteita.

Tutkimustulosten perusteella varhaiskasvatuksen opettajat pitivät varahenkilön käyttöä tehokkaana keinona järjestää ja toteuttaa sak-aikaa. Varahenkilön hyödyntäminen henkilökunnan poissaolojen aikana voisi varmistaa sak-ajan säännöllisen sujumuuden. Varahenkilö voisi tarvittaessa osallistua ryhmään opettajille kuuluvan sak-ajankohtana, mikä auttaisi ryhmässä työskentelyä ilman keskeytyksiä. Lisäksi opettajat toivoivat, että työvuorosuunnittelija ottaisi huomioon tarkemmin, mihin aikaan sak-aika sijoitetaan päivän aikana. Toivottavaa on, että sak-aika ei osuisi keskelle päivää, jolloin se aiheuttaa eniten häiriöitä päivän kulkuun. Sen sijaan sak-aika toteutui parhaiten työvuoron alussa tai lopussa tai kokonaan talon ja työvuorolistan ulkopuolella. Haastattelujen perusteella opettajat korostivat myös omaa vastuutaan sak-ajan suunnittelussa ja käytössä, jolloin he voisivat itse olla aktiivisia ja suunnitelmallisia parhaan sak-ajankohdan löytämiseksi. Haastatteluissa tuli esille, että työnantajan arvostuksella ja tuella olisi tärkeä merkitys sak-ajan toteutumisessa. Jos työnantaja osoittaisi arvostusta sak-ajan tärkeyttä kohtaan ja tarjoaisi tarvittavaa tukea ja apua sen toteuttamiseksi, merkitys korostuisi vaatimusten mukaiselle tasolle. Opettajat toivoivat, että sak-ajan toteutumista seurattaisiin systemaattisesti. Tämä auttaisi havaitsemaan mahdolliset ongelmat tai puutteet sak-ajan toteutumisessa, jolloin mahdollisiin ongelmiin voitaisiin puuttua nopeasti ja tehokkaasti varhaiskasvatusyksiköissä. Työajan seurannan avulla voitaisiin tutkia myös varhaiskasvatuksen laatua suhteessa sille asetettuihin odotuksiin.

6.2 Pohdinta

Kehittämistyön aikana olen syventänyt ymmärrystäni sak-ajan merkityksestä varhaiskasvatuksessa. Erityisesti sen sisältö, käytännöt ja toteutuminen päivittäisissä tilanteissa on saanut uusia ajatuksia. Huomionarvoista on, että sak-ajan merkitys ja toteutuminen voivat näyttäytyä eri tavalla eri varhaiskasvatusyksiköissä. Tämä prosessi on avannut silmäni näkökulmille, jotka liittyvät työajan organisoimiseen ja hyödyntämiseen varhaiskasvatuksen kontekstissa. Kokonaisuudessaan opinnäytetyöprosessi oli antoisa ja opettavainen. Se tarjosi mahdollisuuden syventyä kiinnostavaan aiheeseen ja kehittää tutkimus- ja analyysitaitojani. Lisäksi prosessi vahvisti ymmärrystäni varhaiskasvatuksen käytännöistä ja niiden moninaisuudesta.

Kehittämistyön prosessina oli kokonaiskestoltaan lähes vuoden mittainen ja työn edistyminen tapahtui tasaisesti muun arjen ohessa. Aihe oli itselleni merkityksellinen, mikä innosti perehtymään tutkimukseen laajemmin sekä vahvisti motivaatiotani kehittämistyön toteuttamiseen. Alusta asti oli selvää, että halusin valita teemahaastattelun menetelmäksi kehittämistyöni toteuttamiseen, koska teemahaastattelujen käyttö mahdollisti syvälisten keskustelujen käymisen haastateltavien kanssa ja antoi vastaajille tilaisuuden ilmaista ajatuksiaan laajasti. Lisäksi teemahaastattelut tekivät haastatteluiden analysoimisen teemoittain suhteellisen helpoksi. Haastateltavien määrän suhteen harkitsin eri vaihtoehtoja, mutta pian huomasin, että keräämäni aineisto viideltä varhaiskasvatuksen opettajalta oli kattava ja monipuolinen, enkä nähnyt tarpeelliseksi tavoittaa enempää haastelevia kehittämistyötäni varten. Haastatteluista saatu aineisto mahdollisti laajan ja perusteellisen tutkimuksen toteuttamisen. Vaikka teemahaastattelujen litterointi oli aikaa vievää, niistä saatu aineisto oli laaja ja kattava, mikä antoi arvokasta tietoa kehittämistyöni tueksi.

Kehittämistyön alussa varhaiskasvatuksen opettajien noin viiden tunnin mittainen sak-ajan toteutuminen käytännössä herätti minussa epäilyksiä ja ennakkoluuloja. Haastattelujen edetessä kävi selväksi, että vaikka sak-ajan toteutuminen oli vaihtelevaa, osalla varhaiskasvatuksen opettajista se sujui ennako-odotuksiani paremmin. Heillä oli toimivia käytäntöjä, joilla varhaiskasvatuksen arki sai parhaan mahdollisen hyödyn sak-ajasta. En myöskään odottanut löytäväni aineistosta niin monipuolisia vastauksia ja toimivia toimintamalleja kuin lopulta siitä ilmeni. Yllättävää oli havaita, että varhaiskasvatuksen opettajat olivat aktiivisesti kiinnostuneita kehittämään sak-ajan käytäntöjä ja löytämään arkeen toimivia ratkaisuja, vaikka myös haasteita ja uhkia sen toteutumiseksi ilmeni vastauksissa. Mielestäni tämä osoittaa varhaiskasvatuksen ammattilaisten sitoutumista ja valmiutta parantaa ja kehittää varhaiskasvatuksen laatua sekä halua tehdä varhaiskasvatusyksiköistä entistä parempia ja toimivampia ympäristöjä sekä opettajille että lapsille.

Jatkotutkimuksessa olisi mielenkiintoista vertailla sak-ajan toteutumista sekä julkisella että yksityisellä sektorilla ja selvittää mahdolliset erot käytännöissä ja toteutumisessa. Lisäksi olisi hyödyllistä selvittää, onko käytössä erilaisia malleja, joita on kehitetty sak-ajan tehokkaaseen hyödyntämiseen kummallakin sektorilla. Tutkimuksen kannalta olisi

kiinnostavaa kuulla erityisesti lastenhoitajien näkemyksiä ja arvioita siitä, miten he kokevat varhaiskasvatuksen opettajien sak-ajan käytännön toteutuvan käytännössä ja miten he suhtautuvat ajan käyttöön ja sen merkitykseen. Sak-ajan käytön seurannasta olisi myös mahdollista tehdä jatkotutkimusta etenkin siitä näkökulmasta, vaikuttaako sak-ajan toteutumattomuus varhaiskasvatuksen laatuun ja miten ja millä toimenpiteillä puuttuvaa työtä kompensoidaan.

LÄHTEET

- Ahonen, L. (2023). *Tiimin voima varhaiskasvatuksessa*. PS-kustannus.
- Alasuutari, P. (2012). *Laadullinen tutkimus 2.0*. (5. uudistettu painos). Vastapaino.
- Alila, K. (2022). Lainsäädännöllinen kehitys tuen uudistukselle varhaiskasvatuksessa. Teoksessa N. Heiskanen, & M. Syrjämäki (toim.), *Pienet tuetut askeleet: Varhaiskasvatuksen uudistuva tuki ja kehittyvät käytännöt* (s. 15). PS-kustannus.
- Eerola-Pennanen, P., Vuorisalo, M. & Raittila, R. (2017). Johdatus varhaiskasvatukseen. Teoksessa: M. Koivula, A. Siippainen & Eerola-Pennanen P. (toim.) *Valloittava varhaiskasvatus: oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia* (S.15). Tampere: Vastapaino Oy.
- Fonsén, E., Szecsi, T., Kupila, P., Liinamaa, T., Halpern, C., & Repo, M. (2023). Teachers' pedagogical leadership in early childhood education. *Educational Research*, 65(1), 1–23. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00131881.2022.2147855>
- Heinonen, H., Iivonen, E., Korhonen, M., Lahtinen, N., Muuronen, K., Semi, R. & Siimes, U. (2016). *Lasten oikeudet ja aikuisten vastuut varhaiskasvatuksessa*. PS-kustannus.
- Helenius, A. & Lummelahti, L. (2018). *Varhaiskasvatus: Perusteita*. (2. uudistettu painos). Books on Demand.
- Jalongo, M.; Fennimore, B.; Pattnaik, J.; Laverick, D.; Brewster, J. & Mutuku, M. 2004. Blended Perspectives: A Global Vision for High-Quality Early Childhood Education. *Early Childhood Education Journal*, Vol 32, No. 3 December 2004. <https://doi.org/10.1023/B:ECEJ.0000048966.13626.be>

- Järvinen, M., Laine, A. & Hellman-Suominen, K. (2009). *Varhaiskasvatusta ammattitaidolla*. Kirjapaja.
- Kangas, J., Ukkonen-Mikkola, T., Sirvio, K., Hjelt, H., & Fonsén, E. (2022). *Kun aika ja resurssit eivät riitä tekemään työtä niin hyvin kuin osaisi ja haluaisi sitä tehdä: Varhaiskasvatuksen opettajien käsityksiä työn haasteista ja mahdollisuuksista*. *Kasvatus & Aika*, 16(2), 72–89. <https://doi.org/10.33350/ka.109089>
- Karila, K. (2017). Mitä on varhaiskasvatuksen pedagogiikka? Teoksessa Lastentarhanopettajaliitto (toim.), *Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri muuttuu: Nyt on pedagogiikan aika!* https://www.vol.fi/uploads/2019/01/62b0f739-pedagogiikan-aika-3painos_nayttis3.pdf
- KT:n ohje OVTES 6/2022. (21.6.2022). Kunta-alan opetushenkilöstön virka- ja työehtosopimus 2022–2025 (OVTES 2022–2025) [yleiskirje]. <https://www.kt.fi/yleiskirjeet/2022/8/ovtes-2022-2025>
- KT:n ohje (2022). (21.6.2022). KT:n yleiskirje 5/2022. *Kunta-alan yleinen virka- ja työehtosopimus 2022–2025* [yleiskirje] <https://www.kt.fi/yleiskirjeet/2022/5/kvtes-2022-2025>
- KT:n Ohje OVTES. (24.4.2022) *Varhaiskasvatusopettajan työaika koskeva erityismääräys. Kuntatyönantajat*. <https://www.kt.fi/sopimukset/ohjeet/ovtes/varhaiskasvatuksen-opettaja-tyoaika-erityismaarays>
- Lastentarhanopettajaliitto. (2018). *Varhaiskasvatuksen opettajan laaja-alainen osaaminen*. https://www.vol.fi/uploads/2019/01/10767eb6-sateenvarjo_5painos_vedos3.pdf
- Leskisenoja, E. (2019). *Positiivinen pedagogiikka varhaiskasvatuksessa: Toteuta käytännössä* (2. painos.). PS-kustannus.

- Mikkola, P., & Nivalainen, K. (2009). *Lapselle hyvä päivä tänään: Näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen*. Pedatiето.
- Opetusalan Ammattijärjestö OAJ. (30.8.2019). *OAJ vastaa kysymyksiin sak-työajasta: näin sen pitäisi toteutua*. <https://www.oaj.fi/ajankohtaista/uutiset-ja-tiedotteet/2019/oaj-vastaa-kysymyksiin-sak-tyoajasta-nain-sen-pitaisi-toteutua/>
- Opetusalan Ammattijärjestö OAJ. (2019). *Hyödynnä sak-työaikasi!* https://www.vol.fi/uploads/2019/10/ad951426-hyodynnna-sak_tyoaikasi.pdf
- Opetusalan Ammattijärjestö OAJ. (2023). *Opettajana varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa*. <https://www.oaj.fi/arjessa/mita-opettajan-tyo-on/opettajana-varhaiskasvatuksessa-ja-esiopetuksessa/>
- Opetusalan Ammattijärjestö OAJ (23.1.2019). *Varhaiskasvatuksen opettajia koskevat työaikalääräykset*. <https://www.oaj.fi/ajankohtaista/julkaisut/2019/varhaiskasvatuksen-tyoaika/>
- Opetusalan Ammattijärjestö OAJ. (16.4.2021). *9 myyttiä sak-työajasta*. <https://www.vol.fi/uutiset/9-myyttia-sak-tyoajasta/>
- Opetushallitus. (2023). *Laaja-alainen osaamisen ja oppimisen alueet varhaiskasvatuksessa*. <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Laaja-alainen%20osaaminen%20ja%20oppimisen%20alueet%20varhaiskasvatuksessa%20ja%20esiopetuksessa%202023.pdf>
- Opetushallitus. (2022). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022*. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/varhaiskasvatussuunnitelman-perusteet-2022>
- Opetushallitus. (2017). *Varhaiskasvatuksen suunnitelma 2017*. <https://peda.net/opetus-suunnitelma/vasu-2017-pohja/2>

- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2018). *Uusi varhaiskasvatustilaki*. <https://okm.fi/uusivarhaiskasvatustilaki>
- Otava oppimisen palvelut. (2021). *Laaja-alaisen osaamisen ytimessä*. <https://oppimisenpalvelut.otava.fi/ajankohtaista/2021/laaja-alaisen-osaamisen-ytimessa/>
- Ranta, S., Sajaniemi, N., Eskelinen, M., & Lämsä, T. (2021). *Päivähoidosta varhaiskasvatukseen: Pedagogisen toiminnan edellytykset suomalaisessa päivähoitossa ja varhaiskasvatuksessa*. *Kasvatus & Aika*, 15(2). <https://doi.org/10.33350/ka.103194>
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006). *KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Teemoittelu*. https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html
- Salminen, J. & Poikonen, P. (2017). Opetussuunnitelma pedagogisena työvälineenä. Teoksessa: M. Koivula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen (toim.) *Valloittava varhaiskasvatus: oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia*. Vastapaino Oy.
- Sandberg, E. (2023). *Pedagoginen tuki varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa*. (3. päivitetty painos). PS- kustannus.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. (5. uudistettu painos). Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2019). *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019*. https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2023). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisu 2/2023*. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf

Varhaiskasvatuslaki 540/2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

Vilka, H. (2015). *Tutki ja kehitä*. (4. uudistettu painos). PS-kustannus.

Väisänen, L. (2020). *Varhaiskasvatuksen opettajana työskentelevien sakk-ajan käytön kokemuksia*. [pro gradu -työ, Jyväskylän yliopisto] JYX. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/72214/1/URN%3ANBN%3Afi%3Aaju-202010166261.pdf>

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelun runko

1. Mikä merkitys suunnitteluajalla on työllesi?

- Miten tärkeänä pidät suunnitteluaikaa työssäsi?
- Kuinka hyvin suunnittelu aika kohdallasi toteutuu?
- Paljonko suunnittelu aikaa myönnetään pvä/vko/kk?
- Miten ja mihin asioihin käytät suunnittelu aikaasi?
- Miten suunnittelu aika eroaa ryhmässä oloajasta?
- Onko suunnittelu aika päätetty osiin vai toteutetaanko pidempinä jaksoina?
- Teetkö suunnittelu aikaa talon ulkopuolella? Jos teet, paljonko siihen on varattu aikaa?
- Millaisia mahdollisia haasteita suunnittelu ajan toteutumiseen on ollut? Miten niihin on vastattu?

2. Millaisia hyviä käytäntöjä suunnittelu ajan toteutumisesta haluaisit jakaa?

- Miten suunnittelu aika ajoitetaan? (päivän tai viikon aikana)
- Millaiset ohjeistukset ja tavoitteet suunnittelu ajalle yksikössäsi on asetettu?
- Miten suunnittelu aika toteutetaan? Yhdessä ryhmän kanssa vai enemmän yksilöllistä?
- Kuka suunnittelee, milloin toteutat suunnittelu ajan?

3. Millaisia toiveita/neuvoja opettajilla on suunnittelu ajan toteutumiseen?

- Miten seurataan suunnittelu ajan toteutumista? Pitäisikö seurata?
- Miten voit vaikuttaa toteutuneeseen suunnittelu aikaan?
- Millaisia ideoita ja järjestelyitä esittäisit suunnittelu ajan toteutumiseen?
- Miten kehittäisit opettajien suunnittelu aikaa?
- Millaisia kehittämisajatuksia sinulla olisi?

Liite 2. Aineiston analyysin esimerkki: Sak-ajan heikkoudet

Sak-ajan heikkoudet	Seurannan puuttuminen	- Sak-ajan toteutumista ei seurata systemaattisesti
	Sak-aika toteutui lyhyissä jaksoissa	- Sak-aika lyhyissä jaksoissa esimerkiksi 1 h/päivä - Sak-aika keskeytyy itsestä riippumattomista syistä
	Sak-ajan arvostuksen puute	- Työnantaja ei seuraa sak-ajan toteutumista - Sak-aikaa ei ole suunniteltu tarkasti työvuorolistaan
	Toteuttava työpaikalla	- Sak-aika keskeytyy tai on mahdotonta toteuttaa työpaikalla - Juoksevat asiat ja palaverit vievät sak-aikaa - Rauhallisten tilojen riittämättömyys